

příběh tvého života

Tvůj otec se mi chystá položit tu otázku. Je to nejdůležitější okamžik našich životů a já chci dávat pozor a zachytit všechny podrobnosti. Přišli jsme s tvým tátou zrovna ze města, byli jsme na večeři a pak na představení; je po půlnoci. Vyšli jsme si do patia podívat se na úplněk; potom jsem tvému otci pověděla, že bych si chtěla zatančit, a tak mi vyhověl a teď pomalu kroužíme, pár třicátníků, kteří se kolíbají sem tam v měsíčním světle jako pubertáci. Noční chlad vůbec necítím. A potom tvůj otec řekne: „Co kdybychom spolu měli dítě?“

Teď jsme s tvým tátou manželé asi dva roky, bydlíme na Ellisově třídě; až se odstěhujeme, budeš ještě pořád moc malá, než aby sis ten dům pamatovala, ale ukážeme ti pak jeho snímky a budeme ti o něm vyprávět. Moc ráda bych ti vypověděla příběh toho večera, té noci, kdy jsme tě počali, ale nejlepší čas k tomu by byl, až budeš připravená mít sama děti, a tu možnost nikdy nedostaneme.

Nebylo by k ničemu ti to říkat dřív; po většinu života neposedíš dost klidně, aby sis vyslechla takovou romantickou – ty bys řekla přiblblou – historku. Vzpomínám si, s jakým scénářem svého původu přijdeš, až ti bude dvanáct.

„Stejně jste si mě pořídili jenom proto, abyste získali služku, který nebudete muset platit,“ řekneš kysele a vyvlečeš ze šatní skříňky vysavač.

„Přesně tak,“ přikývnu já. „Už před třinácti lety jsem věděla, že koberce bude potřeba vyluxovat, a porodit dítě mi připadalo jako nejlevnější a nejlehčí metoda, jak to provést. A teď už s tím laskavě začni.“

„Kdybys nebyla moje matka, bylo by tohle proti zákonu,“ řekneš a vztekle natáhneš šňůru a zapojíš ji do zásuvky.

To bude v domě na Belmontské. Dožiju se toho, že v obou domech už budou cizí lidé: v tom, kde jsme tě počali, i v tom, kde jsi vyrůstala. Ten první s tátou prodáme pár let po tom, co přijdeš. Ten druhý prodám já, rok dva po tom, co odejdeš. To už se přestěhujeme na statek s Nelsonem a tvůj táta bude žít s tou, jak se jenom jmenuje.

Vím, jak tenhle příběh končí; myslím na to hodně často. Hodně často taky myslím na to, jak začal, před pár lety, když se na obloze objevily ty lodě a na loukách ty artefakty. Vláda o tom neříkala skoro nic, bulvár zase kdeco.

A potom mi někdo zavolal a chtěl se sejít.

Zahlédla jsem je, jak čekají na chodbě před mojí pracovnou. Zvláštní dvojice; jeden ve vojenské uniformě a s ježkem, v ruce hliníkovou aktovku. Jako by zkoumal okolí kritickým zrakem. Ve druhém šlo snadno poznat univerzitního profesora: plnovous a knír, manšestráky. Pročítal si přes sebe navěšené papíry na nedaleké nástěnce.

„Pan plukovník Weber, jestli se nemýlím?“ Potřásla jsem si rukou s vojákem. „Louisa Banksová.“

„Dobrý den, paní doktorko. Díky, že jste si na nás udělala čas.“

„Maličkost; cokoli, jen když se vyhnu fakultní schůzi.“

Plukovník Weber ukázal na svého společníka. „Tohle je doktor Gary Donnelly, fyzik. Zmínil jsem se o něm, když jsme spolu telefonovali.“

„Říkejte mi Gary,“ nabídl fyzik, když jsme si podávali ruce. „Nemůžu se dočkat, co nám k tomu povíte.“

Vešli jsme ke mně do pracovny. Sundala jsem pár komínků knížek z druhé židle pro hosty a všichni jsme se posadili. „Říkal jste, že chcete, abych si poslechla nějakou nahrávku. Předpokládám, že se to týká mimozemšťanů?“

„Mohu vám poskytnout právě jen tu nahrávku,“ na to plukovník Weber.

„Dobře, tak si ji pustíme.“

Plukovník vyndal z aktovky magnetofon a stiskl přehrávání. Znělo to přibližně, jako když si mokřý pes vytřásá z kožichu vodu.

„Co vy na to?“ zeptal se mě plukovník Weber.

S tím psím srovnáním jsem se jim nesvěřila. „V jakých souvislostech to bylo nahráno?“

„Nemám svolení vám to povědět.“

„Pomohlo by mi to s interpretací těch zvuků. Viděli jste mimozemšťana, když mluvil? Co u toho dělal?“

„Mohu vám poskytnout jen nahrávku.“

„Tím přece nic neprozradíte, když mi řeknete, že jste viděli mimozemšťana. Veřejnost si to stejně myslí.“

S plukovníkem Weberem to ani nehnuło. „Nějaký názor na jazykový charakter nahrávky?“ zeptal se.

„Hmm, je jasné, že jejich hlasové ústrojí se podstatně liší od lidského. Předpokládám, že nevypadají jako lidé?“

Plukovník chtěl odpovědět cosi vyhýbavého, ale místo toho přišel s otázkou Gary Donnelly. „Můžete ze záznamu dospět k nějakým odhadům?“

„Spíš ne. Nezdá se, že by k vytváření zvuků používali hrdlo, ale z toho nijak nepoznám, jak vypadají.“

„Anebo cokoli jiného... můžete nám vůbec něco říct?“ ozval se plukovník Weber.

Bylo mi jasné, že na konzultace s civilisty není zvyklý. „Jen to, že kvůli anatomickým odlišnostem bude navázání komunikace velice obtížné. Téměř jistě používají zvuky, které lidské hlasové ústrojí nedokáže utvořit, a možná i zvuky, které nezachytí lidský sluch.“

„Myslíte infra nebo ultrazvukové frekvence?“ chtěl vědět Gary Donnelly.

„Nejen ty. Myslím tím prostě, že lidský sluch není absolutní akustický nástroj; je optimalizován tak, aby rozpoznával zvuky, které

vytváří lidské hrdlo. Když jde o nelidské hlasové ústrojí, můžeme jenom spekulovat.“ Pokrčila jsem rameny. „*Možná* časem dokážeme slyšet rozdíly mezi jejich fonémy, pokud získáme víc cviku, je ale možné, že náš sluch prostě nebude s to určit rozdíly, které jim připadají významové. V tom případě bychom, pokud chceme rozumět tomu, co říkají, potřebovali sonagraf.“

„Dejme tomu, že bych vám dal těch nahrávek hodinu,“ prohlásil plukovník Weber. „Jak dlouho by vám trvalo, než byste zjistila, jestli ten sonagraf budeme, nebo nebudeme potřebovat?“

„Jen z nahrávek to nezjistím vůbec, bez ohledu na to, kolik na to dostanu času. Potřebovala bych s mimozemšťany mluvit přímo.“

Plukovník zavrtěl hlavou. „Nelze.“

Snažila jsem se mu to podávat po lžičkách. „To je samozřejmě vaše věc. Jenže zcela neznámému jazyku se můžeme naučit jedine interakcí s rodilým mluvčím, a tím myslím, že se ho vyptáváme, konverzujeme s ním, tak něco. Bez toho to prostě nejde. Takže pokud se chcete naučit jazyku mimozemšťanů, bude si muset s jedním z nich promluvit někdo, kdo má zkušenosti s praktickou lingvistikou – ať už já, anebo někdo jiný. Samotné nahrávky nestačí.“

Plukovník Weber se zamračil. „Podle všeho naznačujete, že ani mimozemšťané se nemohli naučit lidským jazykům jen tím, že monitorovali naše vysílání.“

„Ano, o tom pochybuji. Potřebovali by instruktážní materiál speciálně zaměřený na výuku lidského jazyka u nepozemšťanů. Buď to, anebo by potřebovali interakci s člověkem. Kdyby jedno z toho měli, mohli by se toho hodně naučit z televize, ale jinak nemají u čeho začít.“

Plukovníka to zjevně zaujalo; očividně se držel přístupu, že čím míň toho mimozemšťané vědí, tím líp. Gary Donnelly mu to také vyčetl z obličeje a protočil panenky. Potlačila jsem úsměv.

Potom se plukovník Weber zeptal: „Dejme tomu, že byste se učila novému jazyku tím, že komunikujete s jeho mluvčími; šlo by to udělat, aniž byste je zároveň naučila anglicky?“

„To by záleželo na tom, jak kooperativní by rodilí mluvčí byli. Kdybych se učila jejich jazyku, téměř jistě by pochytili něco málo z toho mého, ale pokud by hlavně chtěli učit nás, nebylo by toho moc. Naopak kdyby se chtěli spíš naučit anglicky než nás naučit jejich jazyku, bylo by všechno podstatně obtížnější.“

Plukovník přikývl. „Ještě se vám v téhle záležitosti ozvu.“

Žádost o tuhle schůzku, to byl nejspíš druhý nejzávažnější telefonický hovor v mém životě. Tím prvním bude samozřejmě ten od horské služby. V té fázi jsme s tvým tátou byli ochotni spolu mluvit tak jednou ročně, víc ne. Nicméně po tom hovoru nejdřív ze všeho zavolám tvému otci.

Pak spolu pojedeme autem, provést identifikaci, a jízda bude dlouhá a zamlklá. Vzpomínám si na márnici, samé dlaždice a nerez ocel, hučení chladicího zařízení a pach antiseptických prostředků. Zdravotník odhrne prostěradlo, aby nám ukázal tvůj obličej. Bude vypadat nějak nepatřičně, ale poznám tě.

„Ano, to je ona,“ řeknu. „Moje dcera.“

To ti bude pětadvacet.

Vojenský policista mi zkontroloval průkazku, něco si zapsal do papírů a otevřel bránu; vjela jsem v terénním autě do tábora, do té stanové vesničky vztyčené pozemním vojskem na sluncem vyprahlé pastvině jednoho farmáře. Uprostřed tábora byl jeden z těch mimozemských přístrojů, kterým se začalo říkat „zrcadla“.

Podle brífinků, na kterých jsem byla, bylo podobných zrcadel ve Spojených státech devět a na celém světě sto dvacet. Fungovala jako obousměrná komunikační zařízení, nejspíš napojená na lodě na oběžné dráze. Nikdo nevěděl, proč s námi mimozemšťané nechtějí mluvit osobně; beztak mají strach, aby nechtyli nějaké brebery. Ke každému zrcadlu přidělili tým složený z jednoho fyzika a jednoho lingvisty; v tomhle případě se jednalo o Garyho Donnellyho a mě.

Gary na mě čekal na parkovišti. Propletli jsme se kruhovým bludištěm betonových zátarasů, až jsme se dostali k velikému stanu,

který zakrýval samotné zrcadlo. Před stanem stál vozík se spoustou hejblat vypůjčených z univerzitní fonologické laboratoře; poslala jsem ho napřed, aby si to vojáci prověřili.

Kromě toho před stanem stály tři videokamery na trojnožkách a jejich objektivy nakukovaly skrz otvory v látkové stěně do hlavní místnosti. Všechno, co budeme s Garym dělat, bude sledovat spousta dalších lidí včetně vojenské rozvědky. Navíc budeme oba podávat každodenní hlášení, přičemž součástí toho mého musí být odhad, jak moc asi rozumějí mimozemšťané angličtině.

Gary mi přidržel chlopeň stanu a pokynul, ať jdu dál. „Jen račte vstoupit,“ řekl tónem cirkusového vyvolávače. „Uvidíte tvory, jaké lidské oko ještě nespátřilo.“

„A to všechno za pouhý pakatel,“ dodala jsem a vešla dovnitř. Zrcadlo bylo právě neaktivní. Opravdu se podobalo polokruhovému zrcadlu vysokému přes tři metry a šest metrů širokému. Na zahnědlé trávě před ním nakreslili bílou barvou ve spreji oblouk aktivační zóny. V ní právě byl jen stůl, dvě skládací židle a vícenásobná zásuvka, od ní vedl kabel prodlužovačky ven ke generátoru. Hučení fluorescenčních lamp zavěšených na tyčích u krajů místnosti se v únavném vedru mísilo s bzukotem much.

Podívali jsme se s Garym jeden na druhého a pak jsme dostrkali vozík se zařízením ke stolu. Když jsme přešli nakreslenou čáru, zrcadlo jako by zprůhlednělo; jako kdyby někdo za tónovaným sklem lehce zesílil osvětlení. Iluze hloubky byla záhadná; měla jsem pocit, že bych tam mohla vejít. Jakmile se zrcadlo rozsvítilo zcela, podobalo se dioramatu polokruhového pokoje v životní velikosti. Uvnitř bylo pár předmětů, snad nábytek, ale mimozemšťané žádní. V zakřivené zadní stěně byly dveře.

Honem jsme všechno zapojili: mikrofon, sonagraf, přenosný počítač, reproduktor. Já jsem při práci často přeskakovala pohledem k zrcadlu, protože jsem očekávala příchod mimozemšťanů. Přesto jsem skoro nadskočila, když jeden z nich vešel.

Vypadal jako sud zavěšený v místě, kde se sbíhá sedm končetin.

Byl radiálně symetrický, takže kterákoli končetina mohla sloužit jako ruka i noha. Ten, kterého jsem viděla, šel po čtyřech nohách a tři nepřilehlé paže měl svinuté u boků. Gary jim říkal „heptapodi“.

Ukázali mi videa, ale i tak jsem vyvalila oči. Končetiny neměly žádné viditelné klouby; anatomové předpokládali, že je nejspíš drží sloupce obratlů. Ale ať už vypadala vnitřní struktura jakkoli, končetiny heptapodů se spikly, aby pohyb těla působil znepokojivě plynule. „Trup“ plynul na vlnících se končetinách hladce jako vznášedlo.

Horní část heptapodova těla obkružovalo sedm očí bez víček. Tvor došel zpátky ke dveřím, ze kterých se vynořil, krátce zaprskal a pak se vrátil doprostřed místnosti s dalším heptapodem; ani na okamžik se neotočil. Strašidelné, ale logické; když máte oči na všech stranách, který směr není „dopředu“?

Gary sledoval moji reakci. „Můžeme?“ zeptal se.

Zhluboka jsem se nadechla. „Snad ano.“ Mám za sebou spoustu práce v terénu, v Amazonii, ale postup byl vždycky bilingvní: buď moji informátoři znali trochu portugalského, anebo mě do jejich jazyků předem uvedli místní misionáři. Tohle bude můj první pokus o skutečně monolingvní poznávací postup. V teorii to vypadá docela nekomplikovaně.

Došla jsem k zrcadlu a heptapod na druhé straně udělal totéž. Obraz byl tak skutečný, až mě začalo mravenčit. Viděla jsem povrchovou strukturu jeho šedé kůže, podobnou hřebínkům na manšestru, ale uspořádaným do spirál a smyček. Zrcadlo nijak nezprostředkovávalo pachy, čímž byla situace kdovíproč ještě podivnější.

Ukázala jsem na sebe a řekla jsem: „Člověk.“ Potom na Garyho: „Člověk.“ Potom jsem ukázala na oba heptapody: „Co jste vy?“

Žádná reakce. Zkusila jsem to znovu a pak ještě jednou.

Jeden z heptapodů ukázal jednou končetinou na sebe a čtyři koncové prsty měl u toho přitisknuté k sobě. Máme štěstí. V některých kulturách se ukazuje bradou; kdyby heptapod nepoužil

končetinu, nevěděla bych ani, jaké gesto hledat. Uslyšela jsem krátký třepotavý zvuk a uviděla jsem, jak se našpulený otvor na vršku těla rozechvěl; mluví. Potom ukázal na svého společníka a zatřepotal znovu.

Zašla jsem k počítači; na jeho obrazovce byly dva totožné spektrogramy zachycující ty třepotavé zvuky. Jeden vzorek jsem vybrala pro přehrání. Ukázala jsem na sebe a řekla jsem znovu: „Člověk,“ pak jsem to zopakovala s Garym. Nato jsem ukázala na heptapoda a přehrála jsem mu vlastní zatřepotání.

Heptapod znovu něco zatřepotal. Druhá část vypadala na spektrogramu jako opakování: když předchozí výpověď nazveme [třepotání1], tak tohle bylo [třepotání2třepotání1].

Ukázala jsem na něco, co snad byla heptapodí židle. „Co je to?“

Heptapod se odmlčel, potom ukázal na židli a znovu něco řekl. Spektrogram tohoto výroku se výrazně lišil od předchozích zvuků: [třepotání3]. Znovu jsem ukázala na „židli“ a přehrála zpátky [třepotání3].

Heptapod odpověděl; podle spektrografu to vypadalo jako [třepotání3třepotání2]. Optimistický výklad: heptapod potvrzuje, že moje výroky jsou správné, což možná znamená, že schémata heptapodího a lidského diskurzu jsou kompatibilní. Pesimistický výklad: byl to záchvat kašle.

Na počítači jsem definovala určité sekce ze spektrografu a připojila k nim zkusmo komentáře: „heptapod“ k [třepotání1], „ano“ k [třepotání2] a „židle“ k [třepotání3]. Potom jsem jako nadpis nad výroky napsala: „Jazyk: heptapodština A“.

Gary se na to díval. „Proč je tam to A?“

„Čistě aby se tenhle jazyk odlišil od jakéhokoli jiného, který by třeba heptapodi používali,“ vysvětlila jsem. Přikývl.

„A teď něco zkusíme, čistě pro legraci.“ Ukázala jsem na oba heptapody a pokusila jsem se napodobit zvuk [třepotání1], „heptapod“. Po dlouhé přestávce něco řekl nejdřív jeden a potom druhý heptapod, a ani jeden spektrogram se nepodobal ničemu, co

říkali předtím. Nedalo se poznat, jestli oslovují jeden druhého, anebo mě, protože neměli tváře a nemohli je natáčet. Zkusila jsem znovu vyslovit [třepotání1], ale žádná reakce.

„Úplně mimo,“ utrousila jsem.

„Já žasnu, že takový zvuk vůbec dokážete vydat,“ řekl Gary.

„Měli byste slyšet moje volání losího samce. Všichni losi před ním zdrhají.“

Zkusila jsem to ještě několikrát, ale ani jeden heptapod nezareagoval ničím, co bych už znala. Potvrzení přišlo, až když jsem přehrála záznam heptapodova výroku; heptapod odpověděl [třepotáním2], „ano“.

„Takže bez nahrávek to nepůjde?“ zeptal se Gary.

Přikývla jsem. „Aspoň prozatím.“

„A co dál?“

„Dál zjistíme, jestli spíš neříkali ‚no nejsou roztomilí‘, případně ‚koukni, co zase dělají‘. Potom zjistíme, jestli dokážeme identifikovat některé z těch slov, když je pronese ten druhý.“ Ukázala jsem mu, ať se posadí. „Bude to nějakou dobu trvat.“

V roce 1770 najela loď kapitána Cooka *Endeavour* na mělčinu na pobřeží australského Queenslandu. Část mužstva se pustila do oprav a Cook v čele průzkumné výpravy narazil na místní obyvatele. Jeden námořník ukázal na zvířata, která kolem poskakovala s mláďaty ve vacích, a zeptal se domorodce, jak se jim říká. Domorodec odpověděl „kanguru“. Od té doby jim proto Cook a jeho námořníci říkali právě takhle. Až později zjistili, že to znamená: „Co jste říkal?“

Tuhle historku vyprávím rok co rok v úvodním cyklu přednášek. Téměř jistě to není pravda, což pak vysvětlím, ale je to klasická anekdota. Samozřejmě že moji studenti by raději slyšeli historky o heptapodech; právě proto se jich většina na moje přenášky hlásí a tak to zůstane po celý zbytek mojí pedagogické kariéry. A tak jim pouštím staré videonahrávky svých sezení před zrcadlem a taky sezení, která vedli jiní lingvisté; záznamy jsou poučné a mohou se

hodit, pokud by nás zase někdy navštívili mimozemšťané, ale moc zábavných historek se z nich vytěžit nedá.

Co se týče zábavných historek o učení se jazyku, mým nejoblíbenějším zdrojem jsou lexikální přírůstky u dětí. Vzpomínám si na to odpoledne v době, kdy ti je pět let a přišla jsi domů ze školky. Já budu známkovat školní práce a ty si něco budeš vybarvovat pastelkami.

„Mami,“ řekneš, takovým tím upracovaně nezávazným tónem, kterým žádáme o laskavosti. „Můžu se tě na něco zeptat?“

„Jasně, miláčku. Povídej.“

„Mohla bych dělat... hmmm... dělat rušičku?“

Zvedla jsem oči od známkování. „Jak to myslíš?“

„Sharon ve školce říkala, že bude dělat rušičku.“

„Vážně? A to jako kdy?“

„Až se bude vdávat její starší ségra. Říkala, že na to vždycky vyberou jenom jednu a že vybrali ji.“

„Aha, už vím. Sharon bude dělat družičku?“

„Jasně, to je ono. Tak mohla bych taky dělat růžičku?“

Vešli jsme s Garym do prefabrikované budovy, kde bylo operační středisko akce u zrcadla. Vevnitř to vypadalo, jako kdyby chystali invazi, nebo aspoň evakuaci: vojáci ostříhaní na ježka se hrbili nad velkou mapou okolí nebo seděli před rozměrnými elektronickými přístroji a mluvili do sluchátek. Uvedli nás do kanceláře plukovníka Webera, která byla až vzadu a kde bylo díky klimatizaci chladno.

Stručně jsme plukovníkovi shrnuli výsledky prvního dne. „Nevypadá to, že byste se dostali moc daleko,“ poznamenal.

„Mám nápad, jak pokrok urychlit,“ já na to. „Ale musel byste schválit použití dalšího vybavení.“

„Co ještě potřebujete?“

„Digitální kameru a velkou videoobrazovku.“ Ukázala jsem mu na nákrese, jak bych si tu soustavu představovala. „Chci se pokusit vést proces objevování jejich jazyka prostřednictvím písma; na obrazovce

promítnu slova, pak použiju kameru k zaznamenání jejich slov. Doufám, že se heptapodi zachovají stejně.“

Weber se pochybovačně díval na kresbu. „Jaká v tom bude výhoda?“

„Zatím jsem postupovala tak, jak bych to dělala u mluvčích jazyka bez psané podoby. Pak mě napadlo, že heptapodi přece musejí mít i písmo.“

„No a?“

„Pokud mají mechanický zápis, mělo by jejich písmo být velmi uspořádané a konzistentní. Rozpoznávat grafémy by tudíž pro nás mohlo být jednodušší než rozpoznávat fonémy. Je to jako nacházet v tištěné větě písmena, místo abychom se snažili je slyšet v nahlas vyřčené větě.“

„Rozumím,“ připustil. „Ale jak jim budete odpovídat? Budete jim ukazovat slova, která oni už ukázali vám?“

„V zásadě ano. A pokud mají mezi slovy mezery, každá věta, kterou napíšeme, bude podstatně srozumitelnější než mluvené věty, které bychom slepili z nahrávek.“

Zapřel se do opěradla. „Víte přece, že se jim snažíme ukazovat z našich technologií co nejméně.“

„Já vím, ale už teď komunikujeme přes přístroje. Pokud se nám povede je přimět, aby používali psanou řeč, podle mě budeme postupovat nesrovnatelně rychleji, než když se omezíme jen na zvukový spektrogram.“

Plukovník se podíval na Garyho. „Váš názor?“

„Myslím, že to je dobrý nápad. Jsem zvědavý, jestli jim nebude dělat potíže číst z našich monitorů. Jejich zrcadla jsou založená na naprosto jiné technologii než naše video. Pokud se nemýlím, nepoužívají pixely ani řádkování a neobnovují obrazy na bázi přímého sledu rámečků.“

„Takže myslíte, že kvůli řádkování obrazu na našich videoobrazovkách heptapodi nic nepřečtou?“

„Možné to je,“ přikývl Gary. „Prostě to je potřeba zkusit, pak se

uvidí.“

Weber se nad tím zamyslel. Pro mě bylo všechno jasné, ale z jeho hlediska šlo o obtížné rozhodnutí; jako správný voják se nicméně rozhodl rychle. „Žádost schválena. Řekněte venku seržantovi, co je potřeba. Ať to tu máme už na zítra.“

Vzpomínám si na jeden letní den, kdy ti je šestnáct. Tím, kdo čeká na rande, jsem pro jednu já. Samozřejmě že ty budeš čekat taky, jsi zvědavá, jak můj přítel vypadá. A s tebou tu bude i kamarádka, blondátá holka s nehorázným jménem Roxie, a bude se hihňat.

„Možná se ti bude chtít ho nějak okomentovat,“ řeknu a budu se prohlížet v zrcadle v předsíni. „Ale odlož to na dobu, až budeme pryč.“

„Klídek, mami,“ řekneš. „Provedeme to tak, aby nic nepoznal. Roxie, ty se mě zeptáš, jaký bude podle mě večer počasí. A já ti na to řeknu, co si myslím o mámině příteli.“

„Jasně,“ přikývne Roxie.

„Tak to ani náhodou,“ varuju vás.

„V pohodě, mami. On to neprokoukne... a my to tak děláme pořád.“

„Tak teď se mi vážně ulevilo.“

Chvilí nato pro mě přijede Nelson. Všechny představím a pak si chvilí na zápraží povídáme o ničem. Nelson je takový hezký, drsnácký typ a bude vidět, že se líbí i tobě. Chvilku předtím, než odjedeme, se tě Roxie ležérně zeptá: „Tak co, jak má být dneska večer?“

„Myslím, že bude moc hezky,“ odpovíš.

Roxie přikývne. „Vážně?“ podíví se Nelson. „Já myslel, že má být spíš chladno.“

„Kdepak, já mám na tyhle věci šestý smysl,“ řekneš ty. Výrazem tváře neprozradíš nic. „Prostě cítím, že večer bude jako malina. Ještě dobře, že ses na to oblíkla, mami.“

Zpražím tě pohledem a popřeju ti dobrou noc.

Jdu před Nelsonem k jeho autu a on se mě pobaveně zeptá: „Něco mi uniklo, co?“

„Holčičí vtipy,“ ucedím. „Nechtěj po mně, abych ti to vysvětlila.“

Při dalším sezení u zrcadla jsme zopakovali předchozí proceduru, ale tentokrát jsme na obrazovce počítače ukázali psané slovo zároveň s tím, když jsme je vyslovili: ukázali jsme „ČLOVĚK“, když jsme řekli „Člověk“, a tak dále. Heptapodi po nějaké době pochopili, co chceme, a na menší podstavec namontovali plochou kruhovou obrazovku. Jeden heptapod promluvil a potom vsunul končetinu do velké zdířky v podstavci; na obrazovce naskočila čmáranice písma lehce připomínajícího kurzivu.

Brzy jsme najeli na rutinu a já jsem sestavovala dva paralelní korpusy: jeden z mluvních projevů, jeden ze vzorků písma. Podle prvních dojmů vypadalo jejich písmo na logografické, což mě zklamalo; doufala jsem, že bude alfabetské, protože pak bychom se jejich řeči učili snáz. Jejich logogramy snad obsahují nějaké fonetické informace, ale najít je bude podstatně obtížnější než u alfabetského písma.

Když jsem přistoupila blíž k zrcadlu, mohla jsem ukazovat na různé části těla heptapodů, končetiny, prsty, oči, a zjistit odpovídající výrazy. Ukázalo se, že mají otvor na spodní části těla, lemovaný článkovanými kostnatými hřebínky: nejspíš jej používají k jedení, zatímco ten nahoře je určen k dýchání a řeči. Žádné jiné otvory vidět nebyly; možná že ústa jsou zároveň i konečníkem. Takové otázky budou muset počkat.

Kromě toho jsem se pokusila zeptat našich dvou informátorů, jak oslovují jeden druhého; zajímalo mě, jestli mají něco jako osobní jména. Jejich odpovědi byly samozřejmě nevyslovitelné, takže jsem je čistě pro potřebu Garyho a svou pojmenovala Třepetal a Frkal. A doufala jsem, že je od sebe rozeznám.

Den nato jsem se radila s Garym před vchodem do stanu se zrcadlem. „Potřebuju, abys mi s tímhle sezením pomohl,“ řekla jsem mu.

„Jistě. Co mám udělat?“

„Potřebujeme zjistit nějaká slovesa – a to se nejsnáze dělá ve třetí osobě. Mohl bys pár sloves zahrát, až je napíšu na obrazovku? Při troše štěstí heptapodům dojde, co děláme, a napodobí nás. Přinesla jsem ti i pár rekvizit.“

„Samozřejmě,“ prohlásil Gary a zapraskal klouby na ruce. „Až budeš nachystaná, tak řekni.“

Začali jsme několika jednoduchými nepřechodnými slovesy: chodit, skákat, mluvit, psát. Gary všechna předvedl až kouzelně bez plachosti, jako kdyby mu přítomnost videokamer v nejmenším nevadila. U prvních několika prostocviků, které předvedl, jsem se zeptala heptapodů: „Jak tomu říkáte?“ Heptapodům zanedlouho došlo, o co se snažíme; Frkal začal Garyho napodobovat, a nebo přinejmenším předvádět pohyby odpovídající u heptapodů, Třepetal pracoval s jejich počítačem, ukazoval psanou formu a pronášel slova nahlas.

Ve spektrogramech mluvené řeči jsem poznala slovo, které jsem označila jako „heptapod“. Zbytek byl nejspíš přísudek; vypadalo to, že mají obdoby podstatných jmen a sloves, zaplať pámbůh.

Nicméně v psané podobě to až tak zřejmé nebylo. Pro každou činnost nám ukázali jednoduchý logogram, nikoli dva oddělené. Nejdřív jsem si myslela, že napsali něco jako „chodí“, že se podmět rozumí sám sebou. Jenže proč by Třepotal říkal „heptapod chodí“, ale v psané podobě jen „chodí“, takže by narušil paralelnost? Potom jsem si všimla, že některé logogramy vypadají jako logogram pro „heptapod“, jen mají na té či oné straně něco navíc. Třeba mohou slovesa zapisovat jako předpony a přípony přidané k substantivu. Pokud to ale je tak, proč píše Třepotal substantivum jen v některých případech a jindy ne?

Rozhodla jsem se, že zkusím tranzitivní sloveso; když budeme nahrazovat slova označující předměty, mohlo by se ledaco vyjasnit. Mezi rekvizitami, které jsem přinesla, bylo i jablko a krajíc chleba. „Fajn,“ vybídla jsem Garyho, „ukáž jim jídlo a pak něco sněz. Nejdřív jablko, potom chleba.“

Gary ukázal na zlatý delicious a pak si ukousl, já k tomu zobrazila otázku: „Jak tomu říkáte?“ Potom jsme to zopakovali s krajícem chleba.

Frkal odešel ven a potom se vrátil s jakýmsi obrovským ořechem nebo tykví a s rosolovitým elipsoidem. Ukázal na tykev, Třepotal pronesl slovo a ukázal logogram. Potom si Frkal vložil tykev mezi dolní končetiny, ozval se křupavý zvuk, a když se tykev zase ukázala, scházel jí uhryznutý kousek; pod kůrou měla jádra podobná zrnkům kukuřice. Třepotal promluvil a ukázal na obrazovce veliký logogram. Zvukový spektrogram pro „tykev“ se po zapojení do věty změnil; možná označení pádu. Logogram byl podivný: po troše zkoumání se mi podařilo určit grafické prvky, které se podobaly jednotlivým logogramům pro „heptapod“ a „tykev“. Vypadaly jako sloučené dohromady a v té spleti bylo navíc i několik čar, které nejspíš znamenaly „jíst“. Že by ligatura z více slov?

Potom vyslovil a zapsal výrazy pro želatinové vajíčko, a popsal činnost, při které někdo vajíčko jí. Zvukový spektrogram pro „heptapod jí želatinové vajíčko“ se dal rozebrat; „želatinové vajíčko“ mělo pádové odlišení, jak se dalo čekat, i když slovosled byl jiný než minule. Jiné to bylo s psanou formou, což byl další veliký logogram. Tentokrát mi trvalo mnohem déle, než jsem v tom něco rozpoznala; nejen že původní logogramy opět splývaly, navíc to vypadalo, jako kdyby ten pro „heptapod“ byl obrácený na záda a na něm pro změnu na hlavě stál logogram pro „želatinové vajíčko“.

„A táák.“ Znovu jsem se podívala na zápis jednoduchých spojení substantiv se slovesy, těch, která mi předtím nedávala smysl. Najednou mi došlo, že vlastně všechna obsahují logogram pro „heptapod“; často natočený a pokřivený kombinací s různými

slovesy natolik, že jsem ho předtím nepoznala. „Vy si snad ze mě děláte srandu, lidi,“ ucedila jsem.

„Děje se něco?“ zeptal se Gary.

„Jeich písmo není dělené na jednotlivá slova; věta se vytvoří tak, že se spojí logogramy slov, ze kterých se skládá. Podívej.“ Ukázala jsem mu, jak jsou logogramy natočené.

„Takže to snadno přečtou bez ohledu na to, jak je slovo natočené,“ přikývl Gary. Otočil se a s uznáním se podíval na heptapody. „Tak si říkám, jestli to není důsledek radiální symetrie jejich těla: neznají žádné ‚vpředu‘, takže to nejspíš nezná ani jejich jazyk. To je vysoce super.“

Nechtělo se mi tomu věřit; pracuji s někým, komu nevádí modifikovat hovorové super příslovcem vysoce. „Zajímavé to určitě je,“ prohlásila jsem, „ale taky to znamená, že nenajdeme žádný jednoduchý způsob, jak zapisovat naše věty do jejich jazyka. Nemůžeme jednoduše rozsekat jejich věty na jednotlivá slova a pak je rekombinovat; než napíšeme cokoli čitelného, budeme se muset naučit pravidlům jejich písemného zápisu. Takže to je stejný problém s kontinuitou, jaký jsme měli s členěním fragmentů mluvené řeči, jenom se teď týká i zápisu.“

Podívala jsem se do zrcadla na Třepotala a Frkala, kteří čekali, kdy budeme pokračovat, a vzdychla jsem si. „Moc nám to neusnadňujete, co?“

Ale poctivě řečeno heptapodi spolupracovali vzorně. V příštích dnech nás ochotně učili svému jazyku, aniž by po nás požadovali, abychom je učili angličtině. Plukovník Weber si se svými šiky lámal hlavu, co z toho plyne, já a lingvisté od ostatních zrcadel jsme pořádali videokonference a dělili jsme se o poznatky o jazyku heptapodů. Videokonference vytvářely nevhodné pracovní prostředí: naše videoobrazovky byly ve srovnání s heptapodími zrcadly primitivní, takže mi kolegové připadali vzdálenější než mimozemšťané. To důvěrně známé bylo kdesi daleko, zato to

prapodivné na dosah ruky.

Bude ještě trvat, než se dokážeme heptapodů zeptat, proč k nám přišli, nebo se bavit o fyzice na tak vysoké úrovni, abychom se mohli zajímat o jejich technologie. Prozatím jsme pracovali na základech: fonémy a grafémy, slovník, syntax. Heptapodi u všech zrcadel používali stejný jazyk, takže jsme mohli skládat data dohromady a koordinovat práci.

Nejvíc ze všeho nás mátl heptapodí „písmo“. Vůbec nepřipomínalo písmo; spíš vypadalo jako propletenec složitých grafík. Logogramy nebyly uspořádané do řad ani spirál, postrádaly lineárnost. Třepotal a Frkal zapsali větu prostě tak, že splácali tolik logogramů, kolik bylo třeba, do obrovského konglomerátu.

Formální zápis nám připomínal primitivní znakové soustavy, u kterých čtenář potřebuje znát kontext sdělení, aby mu porozuměl. Soudí se, že podobné systémy jsou příliš omezené, než aby mohly sloužit systematickému záznamu informací. Přitom se však nezdálo být možné, aby se heptapodi dopracovali na svou technologickou úroveň jen s orálním předáváním sdělení. Z toho plynuly tři možnosti: Za prvé, že heptapodi sice skutečný systém zápisu mají, ale nechtějí ho používat před námi; s tímhle názorem se ztotožňoval plukovník Weber. Druhou možností bylo, že heptapodi nejsou autory technologie, kterou používají; jsou negramotní a využívají technologii někoho jiného. Třetí a pro mě nejzajímavější možnost zněla, že heptapodi používají nelineární pravopisný systém, který se dá považovat za skutečné písmo.

Vzpomínám si na rozhovor, který povedeme, až budeš v prvním ročníku na střední škole. Bude neděle dopoledne a já budu míchat vajíčka a ty budeš prostírat k časnému obědu. Se smíchem mi budeš líčit večírek, na kterém jsi byla včera.

„Páne jo,“ řekneš, „on to není kec, že na váze hodně záleží. Nepila jsem o nic víc než ostatní, ale přitom jsem byla *mnohem* opilejší.“

Budu se snažit udržet neutrální, milý výraz. Vážně se budu snažit. Ty přesto řekneš: „Ale no tak, mami.“

„Co je?“

„Víš přece, že když jsi byla v mém věku, chovala ses stejně.“

Není to pravda, ale vím, že kdybych to přiznala, definitivně by sis mě přestala vážit. „Ale víš, že pak nemáš řídit, ani jet s někým, kdo...“

„Propána, jasně že to vím. Co si myslíš, že jsem debil?“

„Ne, jistěže ne.“

Zato si pomyslím, že jsi zcela zjevně a nesnesitelně jiná než já. Znovu mi to připomene, že z tebe nebude můj klon; i když budeš báječná, celá sametová, nebude z tebe někdo, koho bych vytvořila já sama.

Vojáci nám zařídili poblíž zrcadla pracovny v obytném přívěsu. Zahlédla jsem Garyho, jak tam jde, a dohonila jsem ho. „Jeich způsob zápisu je semaziografický,“ prohlásila jsem, jen co jsem byla u něj.

„Co prosím?“

„Počkej, já ti to předvedu.“ Zavedla jsem ho k sobě. Jakmile jsme byli uvnitř, šla jsem k tabuli a nakreslila jsem na ni kruh přetnutý příčně přímkou. „Co znamená tohle?“

„Zákaz?“

„Správně.“ Potom jsem na tabuli napsala ZÁKAZ. „Tohle taky. Ovšem jen jedno z toho je přímý zápis mluvené řeči.“

Gary přikývl. „Jasně.“

„Lingvisté definují takovéhle písmo...“ a ukázala jsem na psané slovo, „jako glotografické, protože vyjadřuje mluvenou řeč. Zato tenhle symbol...“ ukázala jsem na přeškrtnutý kruh, „to je semaziografické písmo, protože zprostředkovává smysl, aniž by se na mluvenou řeč odkazovalo. Neexistuje spojitost mezi jeho složkami a konkrétními zvuky.“

„A ty si myslíš, že na tomhle principu funguje i heptapodí

písmo?“

„Podle toho, co jsem zatím zjistila, ano. Není to obrázkové písmo, je podstatně komplexnější. Má vlastní soustavu pravidel pro konstrukci vět, cosi jako vizuální syntax, která není příbuzná se syntaxí jejich mluvené řeči.“

„Vizuální syntax? Můžeš mi to předvést na nějakém příkladu?“

„Už jdu na to.“ Posadila jsem se k psacímu stolu a na počítači jsem otevřela okno s nahrávkou včerejšího rozhovoru s Frkalem. Otočila jsem monitor, aby na to viděl. „V jejich mluvené řeči má podstatné jméno označení pádu, které určuje, jestli jde o podmět nebo předmět. Ovšem v psaném projevu se substantivum chová jako podmět nebo předmět podle toho, jak je v logogramu orientované ve vztahu k orientaci slovesa. Podívej.“ Ukázala jsem na jeden obrázek. „Například když tímhle způsobem spojíme slovo heptapod se slovem slyšet, takže jsou tyhle čáry rovnoběžné, znamená to, že heptapod slyší.“ Potom jsem mu ukázala další obrázek. „Když jsou ale zkombinované takhle, tak, že čáry jsou kolmo na sebe, znamená to, že někdo slyší heptapoda. A tahle morfologie platí u mnoha sloves. Další příklad: systém modulace.“ Otevřela jsem další okno se záznamem. „V jejich psaném jazyce tenhle logogram znamená přibližně ‚slyšet snadno‘ nebo ‚slyšet jasně‘. Vidíš ty prvky, které má společné s logogramem pro samotné ‚slyšet‘? I tady to můžeš zkombinovat se slovem ‚heptapod‘ stejně jako předtím a bude to znamenat, že heptapod něco slyší jasně nebo že někdo jasně slyší, co říká heptapod. Skutečně zajímavé ale je, že modulace ‚slyšet‘ na ‚slyšet jasně‘ není výjimečný případ; vidíš, jakou transformaci provedli?“

Gary přikývl a ukázal tam. „Jako kdyby pojem jasně vyjádřili změnou křivky v těch čarách uprostřed.“

„Správně. Takovou modulaci lze použít na hodně sloves. Logogram pro ‚vidět‘ se dá modulovat stejně, takže vznikne ‚vidět jasně‘, a totéž platí pro logogram ‚číst‘ i pro další. Změna křivky v čarách nemá obdobu v jejich mluvené řeči; v mluvené podobě

stejných slov přidávají ke slovesu předponu, aby vyjádřili snadnost, a předpony pro ‚vidět‘ a ‚slyšet‘ jsou každá jiná.

Příkladů je víc, ale asi už chápeš. Je to v zásadě dvourozměrná gramatika.“

Gary začal zamyšleně chodit sem a tam. „Nemáme v našich způsobech zápisu něco podobného?“

„Matematické rovnice, hudební a taneční notace. Jenže ty jsou velmi specializované; jimi bychom nemohli zaznamenat to, o čem si povídáme teď. Mám ale dojem, že kdybychom dost dobře poznali heptapodí systém zápisu, mohli bychom náš rozhovor zaznamenat v něm. Myslím si, že je to plně vyvinutý a všeobecně použitelný grafický jazyk.“

Gary se zamračil. „Takže jejich psaný projev je úplně odlišná řeč než jejich mluvený projev, co?“

„Přesně tak. Vlastně by bylo přesnější, kdybych o psaném projevu mluvila jako o ‚heptapodštině B‘ a výraz ‚heptapodština A‘ používala výhradně pro jejich mluvenou řeč.“

„Tak moment. Proč by používali dvě řeči tam, kde stačí jedna? To mi připadá zbytečně obtížné k učení.“

„Jako třeba rozdíl mezi zápisem a výslovností v angličtině?“ namítla jsem. „To, jestli se jazyk učí snadno, není v jeho vývoji primární hnací silou. Možná pro heptapody platí, že písmo a mluvená řeč hrají dost odlišné kulturní nebo kognitivní role, takže používání dvou odlišných jazyků je logičtější než používání odlišných forem jednoho a téhož.“

Zamyslel se nad tím. „Chápu, jak to myslíš. Třeba jim připadá, že naše forma zápisu je redundantní, jako kdybychom promarnili druhý komunikační kanál.“

„To je naprosto možné. Když zjistíme, proč k písemnému projevu používají druhou řeč, hodně se toho o nich dozvíme.“

„Takže jestli to chápu, nebude možné použít jejich zápis k tomu, abychom se naučili jejich mluvené řeči.“

Vzdychla jsem si. „Jasně, to je nejbezprostřednější důsledek. Ale

počítám, že bychom neměli vypustit ani jednu heptapodštinu; bude třeba dvoukolejný přístup.“ Ukázala jsem na obrazovku. „Vsaďím se s tebou, že když se naučíš jejich dvourozměrné gramatice, dost ti to pomůže, až dojde na učení se jejich matematickému zápisu.“

„To máš nejspíš pravdu. Takže už se jich můžeme začít vyptávat na matematiku?“

„Ještě ne. Potřebujeme líp zvládnout systém zápisu, až pak se můžeme pokusit o cokoli dalšího.“ Když nasadil otrávenou grimasu, usmála jsem se. „Trpělivost, vzácný pane. Trpělivost je velká ctnost.“

Bude ti šest, když tvůj otec pojede na konferenci na Havaj a my pojedeme s ním. Budeš tak nadšená, že se začneš chystat týdný předem. Budeš se mě vyptávat na kokosy a sopky a surfování, před zrcadlem si budeš cvičit tanec hula hula. Sbalíš si šaty a hračky, které chceš vzít s sebou, a kufr pak budeš vláčet po domě sem tam, abys předvedla, jak daleko ho uneseš. Zeptáš se mě, jestli bych k sobě nemohla přibalit magnetickou kreslicí tabulku, protože u tebe už není místo a ty se bez ní jednoduše neobejdeš.

„Nic z toho tam nebudeš potřebovat,“ řeknu ti. „Bude tam tolik zábavy, že nebudeš mít čas si s tolika hračkami hrát.“

Zamyslíš se nad tím; když hrozně moc přemýšlíš, nad očima se ti dělají dolíčky. Na konec souhlasíš s tím, že si zabalíš míň hraček, ale tvoje očekávání tím, když už nic, ještě zesílí.

„Chci bejt na Havaji hned teď,“ budeš kňourat.

„Někdy je dobré si počkat,“ namítnu. „Díky tomu těšení je to zábavnější, když tam konečně dorazíš.“

Ty jen našpulíš pusou.

V příštím odevzdaném hlášení jsem naznačila, že výraz „logogram“ je nesprávný, protože naznačuje, že každý graf zachycuje mluvené slovo, zatímco ve skutečnosti grafy našemu pojetí mluvených slov vůbec neodpovídají. A nechtěla jsem používat ani výraz ideogram, a to kvůli tomu, jak byl užíván v minulosti; místo

toho jsem navrhla termín „semagram“.

Vypadalo to, že semagram zhruba odpovídá psanému slovu v lidských řečech: má svůj vlastní význam a v kombinaci s jinými semagramy může vytvářet nekonečné výpovědi. Přesně ho definovat nedokážeme, jenže on nikdo nedokázal uspokojivě definovat ani „slovo“ v lidských řečech. Pokud šlo o věty v heptapodštině B, bylo všechno podstatně spletitější. Jazyk neměl žádnou psanou interpunkci a členění: jeho syntax určovaly kombinace semagramů a nebylo nutno znázorňovat kadenci řeči. A zcela jistě nebylo jak úhledně rozebrat dvojice podmět/příisudek, aby vytvářely věty. Zdálo se, že „věta“ je právě to množství semagramů, které heptapod chce spojit dohromady; jediným rozdílem mezi větou a odstavcem anebo stránkou byl rozsah.

Když věta v heptapodštině B narostla na značnou velikost, její vizuální dopad byl pozoruhodný. Kdybych se to nesnažila luštit, připadalo by mi písmo jako fantaskní kudlanky nábožné, nakreslené značně ornamentálním stylem, které se drží jedny druhých a vytvářejí escherovskou mřížku, přičemž každá zaujímá trochu jiný postoj. A největší věty měly dopad podobný psychedelickým plakátům: někdy z nich bolely oči, někdy působily hypnoticky.

Vzpomínám si na tvou fotku k promoci. Pěkně na ní pózuješ, baret na hlavě máš elegantně ke straně, jednou rukou si saháš na tmavé brýle, druhou máš v bok, aby sis rozhrnula talár, takže je pod ním vidět vestička a šortky.

Na tvou promoci si vzpomínám. Bude v tom jeden rušivý prvek, totiž že tam budou Nelson a tvůj otec a tam ta, kdoví jak se jmenuje, všichni najednou, ale to bude drobnost. Celý víkend mě budeš představovat spolužákům a spolužačkám a všechny bez ustání objímat, a já budu oněmělá úžasem. Nebudu sto uvěřit, že ty, dospělá žena vyšší než já a dost krásná, aby mě z toho srdce rozbolelo, budeš tou holčičkou, kterou jsem zvedala, aby dosáhla na pítka, tou, která se často vykulila z mojí ložnice nabalená do šatů a

klobouku a čtyř šálů ukradených ze šatní skříně.

A po promoci tě bude čekat práce finanční analytičky. Nebudu chápat, co to děláš, dokonce neporozumím ani tvé fascinaci penězi, tomu, jaký nesmírný důraz kladeš na plat, když si vybíráš mezi nabídkami zaměstnání. Byla bych raději, kdyby ses věnovala něčemu, kde na finanční odměně nesejde, ale nestěžuju si. Ani moje matka nepochopila, proč mi nestačí učit angličtinu na střední škole. Budeš dělat to, co tě těší, a víc pro tebe nechci.

Uběhl nějaký čas a týmy u všech zrcadel začaly skutečně pracovat na heptapodí terminologii elementární matematiky a fyziky. Společně jsme vytvářeli prezentace, přičemž lingvisté se zaměřovali na proceduru a fyzici na téma. Fyzici nám ukázali už dřív vytvořené systémy pro komunikaci s mimozemšťany, založené na matematice, ty však byly určené pro komunikaci radioteleskopy. Proto jsme je předělali pro přímou komunikaci.

Naším týmům se dařilo se základy aritmetiky, ale s geometrií a algebrou jsme narazili. Pokusili jsme se místo pravoúhlé soustavy koordinát použít sférickou, napadlo nás totiž, že pro heptapody to vzhledem k jejich anatomii snad bude přirozenější, ale ani tento přístup k ničemu nevedl. Heptapodi jako by nechápali, o co nám jde.

Podobně bídňě nám šly i debaty o fyzice. Nějaké úspěchy jsme zaznamenali jen u těch nejkonkrétnějších věcí, třeba u názvů prvků; heptapodi to pochopili po několika pokusech znázornit periodickou soustavu prvků. Co se týkalo čehokoli třeba jen trochu abstraktního, stejně dobře jsme mohli mluvit z cesty. Snažili jsme se jim předvést základní fyzikální pojmy, jako je hmotnost a zrychlení, abychom zjistili, jaké výrazy pro ně používají oni, ale heptapodi odpovídali jen žádostmi o vysvětlení. Abychom se vyhnuli problémům percepce, které mohou být spojeny s jednotlivými médii, pokusili jsme se kromě kreseb, fotografií a animací o fyzické demonstrace; nic nezabralo. Ze dnů bez pokroku se staly týdny a fyzikové podléhali rozčarování.

Naopak lingvisté dosahovali mnohem větších úspěchů. Výrazně jsme pokročili v luštění gramatiky mluvené řeči, heptapodštiny A. Jak se dalo čekat, nekopírovala systém lidských jazyků, ale zatím byla srozumitelná: slovosled byl libovolný, dokonce do té míry, že přednostní pořadí neexistovalo ani u podmiňovacích vět, což odporuje „univerzálním pravidlům“ lidských jazyků. Také to vypadalo, že heptapodům nedělá nejmenší potíže vytvářet mnohaúrovňové, soustředné struktury vložených vedlejších vět, což člověka rychle zmůže. Zvláštní, ale nikoli neproniknutelné.

Mnohem zajímavější byly čerstvě objevené morfologické a gramatické procesy v heptapodštině B, které byly jedinečně dvourozměrné. V závislosti na skloňování semagramu mohly být flexe vyjádřeny variací v křivce jisté linky anebo v její tloušťce anebo ve stylu zvlnění; nebo také obměnami velikostí dvou kmenů nebo jejich vzdáleností od jiného kmene anebo jejich orientací; také ale různými dalšími prostředky. Tyto grafémy byly nesegmentové; nešlo je oddělit od zbytku semagramu. A přesto, jak se podobné rysy chovají v lidském písmu, nemělo tohle nic společného s kaligrafií; význam určovala konzistentní a jednoznačná gramatika.

Pravidelně jsme se heptapodů ptali, proč přišli. Pokaždé odpověděli „vidět“ anebo „pozorovat“. A opravdu, někdy nás místo zodpovídání našich otázek raději jen mlčky pozorovali. Snad to byli vědci, snad turisté. Ministerstvo zahraničí vydalo pokyny, abychom jim toho o lidstvu prozrazovali co nejméně, to pro případ, že by tyto informace šlo v následném jednání používat jako trumfy. Vyhověli jsme jim, ostatně to nevyžadovalo žádné zvláštní úsilí, protože heptapodi se nikdy na nic neptali. Ať už byli vědci, anebo turisté, vyznačovali se pozoruhodným nedostatkem zvědavosti.

Vzpomínám si, jak jednou pojedeme do nákupního střediska pořídit ti nějaké nové oblečení. To ti bude třináct. V jednom okamžiku se budeš rozvalovat na sedadle a bude ti úplně jedno, jak vypadáš, prostě dítě; a v příštím si s nacvičenou nedbalostí odhodíš

vlasý z obličeje jako modelka procvičující si pohyby.

Až budu parkovat, vydáš mi pár pokynů. „Hele, mami, víš co? Dej mi jednu kreditku a sejdem se za dvě hodky tady u vchodu.“

Zasměju se. „Ani náhodou. Všechny karty si pěkně nechám.“

„To si děláš srandu.“ Začneš vypadat jako ztělesněné zoufalství. Vystoupíme z auta a já vykročím ke vchodu do střediska. Jakmile zjistíš, že se mnou nic nehne, bleskově vymyslíš nový plán.

„Tak jo, mami, tak jo. Můžeš jít se mnou, ale kus za mnou, aby to nevypadalo, že jdeme spolu. A kdybych potkala nějaký kamarády, zastavím se a budu si s nima povídat, ale ty jdi pořád dál, jo? Já si tě pak najdu.“

Zastavila jsem se na pětníku. „Prosím? Já nejsem tvůj podomek, a taky nejsem nějaký zmutovaný příbuzný, za kterého se musíš stydět.“

„Ale mami, to nejde, aby tě se mnou někdo viděl.“

„Co to plácáš? Tvoje kamarády přece i tak znám, byli u nás doma.“

„Tohle je něco jinýho,“ řekneš. Připadá ti k neuvěření, že to musíš vysvětlovat. „Teď jsme na nákupech.“

„Máš smůlu.“

A pak výbuch: „Ty nehneš ani prstem, abys mi udělala radost! Vůbec ti na mně nezáleží!“

Není to tak dávno, co tě ohromně bavilo chodit se mnou po nákupech; nikdy nepřestanu žasnout nad tím, jak rychle odrosteš jedné fázi dospívání a přejdeš do druhé. Žít s tebou bude jako mířit na pohyblivý terč; vždycky budeš o kus dál, než budu čekat.

Podívala jsem se na větu v heptapodštině B, kterou jsem právě napsala obyčejnou propiskou na papír. Stejně jako všechny, které vyšly z mých rukou, působila i tahle znetvořeně, jako kdyby něco, co napsal heptapod, rozmlátili kladivem a pak nešikovně poslepovali. Na psacím stole jsem měla celé haldy podobných ohavných semagramů, které se sem tam zatřepotaly, když kolem přešla vlna

vzduchu z větráku.

Bylo to podivné, snažit se osvojit si jazyk, který nemá žádnou mluvenou podobu. Místo abych procvičovala výslovnost, tiskla jsem pevně víčka a snažila se na jejich vnitřní straně kreslit semagramy.

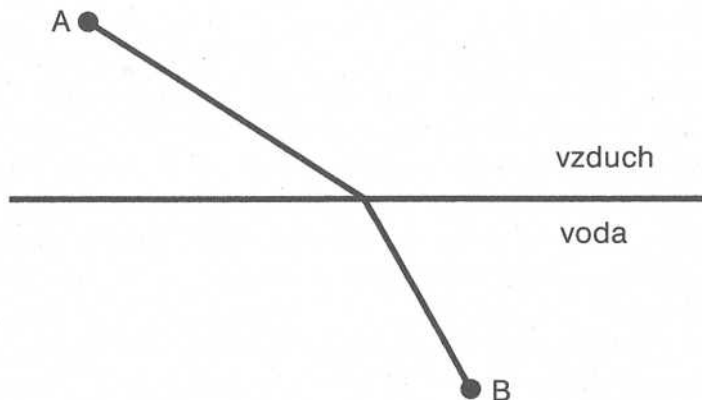
Ozvalo se zaklepaní na dveře, a než jsem stihla něco říct, vrazil dovnitř Gary a tvářil se nadšeně. „V Illinois mají opakování výroku o fyzice!“

„Vážně? Paráda. Kdy se to stalo?“

„Je to pár hodin, právě jsme měli videokonferenci. Ukážu ti, co to bylo.“ Začal mazat tabuli.

„Žádný strach, nic z toho už nebudu potřebovat.“

„Fajn.“ Sebral špačka křídý a nakreslil diagram:

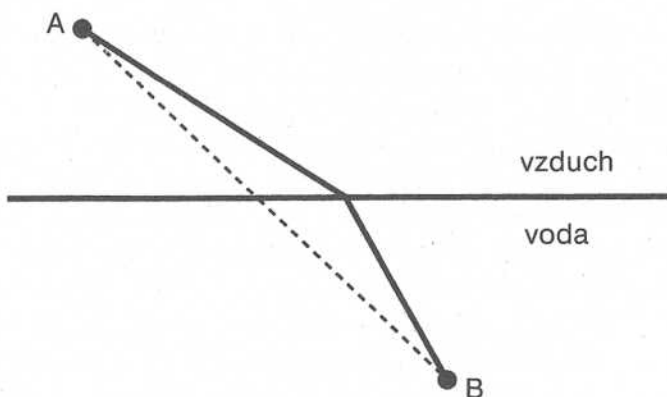
„Takže. Tohle je dráha světla při přechodu ze vzduchu do vody. Světlo se šíří po přímce, jenže pak narazí na vodu; voda má jiný index lomu, takže světlo změní směr. Tohle znáš, že?“

Přikývla jsem. „Jasně.“

„No a dráha světla má jednu zajímavou vlastnost. Je to ta nejrychlejší možná trasa mezi těmi dvěma body.“

„Co prosím?“

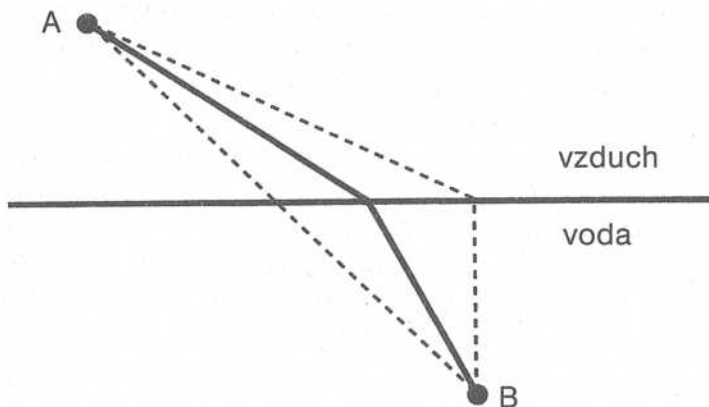
„Čistě pro srandu si představ, že by se světlo pohybovalo po téhle dráze.“ Doplnil svůj diagram o tečkovanou čáru:

„Tahle hypotetická dráha je kratší než dráha, po které se světlo pohybuje doopravdy. Jenže světlo se pohybuje ve vodě pomaleji než ve vzduchu a u téhle dráhy vede vodou větší podíl cesty. Takže by to světlu po téhle trase trvalo déle, než mu to trvá po té skutečné.“

„Aha, chápu.“

„A teď si představ, že by světlo šlo ještě po jiné dráze.“ Nakreslil druhou tečkovanou čáru:

„Ta sice redukuje podíl cesty vykonané vodou, ale zase je celkově delší. Takže i tady by světlu trvala cesta delší dobu než na skutečné dráze.“

Gary odložil křídlo a prsty se zabílenými bříšký ukázal na diagram na tabuli. „Jakákoli hypotetická dráha by vyžadovala delší čas než ta

skutečná. Jinak řečeno, světelný paprsek volí vždycky tu nejrychlejší možnou dráhu. Je to Fermatův princip nejmenšího času.“

„Hm, zajímavé. A na tohle heptapodi zareagovali?“

„Přesně tak. Moorehead jim u zrcadla v Illinois předložil animovanou prezentaci Fermatova principu a heptapodi ji zopakovali. Teď se z nich snaží dostat symbolický zápis.“ Ušklíbl se. „Tomu říkám vysoce super, no ne?“

„Super to určitě je, ale jak to, že jsem o Fermatově principu ještě nikdy neslyšela?“ Sáhla jsem pro vazač a zamávala jsem s ním na něj; byl to úvod do fyzikálních témat určených pro komunikaci s heptapody. „Tady se pořád dokola mele o Planckových hmotnostech a orientaci spinu u atomu vodíku, ale o lomu světla tam není ani slovo.“

„Špatně jsme odhadli, co budete nejspíš potřebovat vědět,“ odpověděl Gary bez jakýchkoli rozpaků. „Ono je vlastně dost divné, že ten průlom nastal u Fermatova principu; vysvětluje se to sice jednoduše, ale k matematickému popisu je třeba dost složitý matematický nástroj, variační počet. Mysleli jsme si, že průlom přinese nějaký jednoduchý geometrický nebo algebraický teorém.“

„Opravdu zvláštní. Myslíš, že heptapodi mají jinou představu o tom, co je jednoduché, než my?“

„No právě, a přesně proto umírám touhou uvidět, jak vypadá jejich matematický popis Fermatova principu.“ Při řeči rázoval sem tam. „Pokud je pro ně jejich verze variačního počtu jednodušší než jejich ekvivalent algebry, mohlo by to vysvětlovat, proč se nám tak těžko komunikovalo o fyzice; celý jejich matematický systém může být proti tomu našemu postavený na hlavu.“ Ukázal na úvod do fyziky. „A to si piš, že tohle změníme.“

„Takže se můžete od Fermatova principu dostat k jiným oblastem fyziky?“

„Nejspíš. Ve fyzice je hodně jiných principů podobných tomu Fermatovu.“

„Copak, třeba Louisin princip nejmenšího místa v šatní skříni?“

Odkdy je fyzika tak minimalistická?”

„Hmm, to slovo nejmenší je zavádějící. Víš, Fermatův princip nejmenšího času není úplný; v jistých situacích se světlo naopak pohybuje po dráze, která vyžaduje víc času než jakákoli jiná možná. Takže přesnější je konstatovat, že světlo se vždy pohybuje po extrémní dráze, buď té, která čas minimalizuje, anebo té, která ho maximalizuje. Minimum a maximum mají jisté společné matematické vlastnosti, takže obě situace lze popsat jedinou rovnicí. Fermatův princip tudíž přesně řečeno není o minimu; jedná se o cosi, čemu říkáme variační princip.“

„A takových variačních principů je ve fyzice víc?”

Přikývl. „Ve všech oborech fyziky. Skoro každý fyzikální zákon lze formulovat jako variační princip. Rozdíl mezi těmi principy je jen v tom, kterou veličinu minimalizují nebo maximalizují.“ Rozhazoval rukama, jako kdyby ty rozličné fyzikální obory byly rozložené před ním na stole. „V optice, na kterou se vztahuje Fermatův princip, je tou veličinou, která musí být extrémní, čas. V mechanice je to zase jiná veličina. Ve vědě o elektromagnetismu zase něco jiného. Ale všechny ty principy jsou matematicky podobné.“

„Takže jakmile získáte jejich matematický popis Fermatova principu, měli byste dokázat rozluštit i ty ostatní.“

„No to doufám, propána. Myslím, že tohle je ten klín, který jsme hledali a kterým se probouráme k jejich fyzikálním formulacím. To si říká o oslavu.“ Přestal chodit sem tam a podíval se na mě. „Hele, Louiso, nechtěla bys zajít na oběd? Platím.“

Trošku mě to překvapilo. „Jasně,“ přikývla jsem.

Každodenní demonstrace asymetričnosti našeho vztahu začnu zažívat, jakmile se naučíš chodit. Neustále budeš někam utíkat a pokaždé, když narazíš do futra dveří nebo si rozbiješ koleno, budu bolest prožívat, jako by byla moje vlastní. Bude to, jako kdyby mi narostla nezvedená končetina, prodloužení mě samotné, jehož smyslové nervy dost slušně přenášejí bolest, ale jehož motorické

nervy vůbec nepředávají moje příkazy. Je to hrozně nefér: porodila jsem pohyblivou vúdú panenku sebe samé. Toho jsem si ve smlouvě nevšimla, když jsem ji podepisovala. Vážně to tam bylo?

A potom přijdou chvíle, kdy tě uvidím, jak se směješ. Jako když si budeš tenkrát hrát se sousedovic štěnětem, budeš prostrkovat ruce drátěným plotem na zahradě a budeš se smát tak moc, až se rozškytáš. Štěně zaběhne do domu a tvůj smích bude postupně utichat, takže zase budeš moct chytit dech. Potom se štěně vrátí k plotu, znovu ti začne olizovat prsty, ty vypískneš a znovu se dáš do smíchu. Bude to ten nejnádhernější zvuk, jaký si kdy dokážu představit, a budu se díky němu cítit jako studánka, jako zřídlo.

Ještě si tak ten zvuk dokázat vybavit, až příště kvůli tomu, jak bezstarostně kašleš na pud sebezáchovy, málem dostanu infarkt.

Po průlomu s Fermatovým principem začaly být debaty o vědeckých idejích plodnější. Ne snad že by se nám rázem objasnila veškerá heptapodí fyzika, ale postupovali jsme plynule. Podle Garyho měli heptapodi formulace fyziky oproti těm našim opravdu postavené na hlavu. Fyzikální veličiny, které lidé definovali jen díky integrálnímu počtu, brali heptapodi jako fundamentální. Jako příklad mi Gary popsal veličinu, která ve fyzikálním žargonu nese klamně jednoduché jméno „akce“. Což prý označuje „rozdíl mezi kinetickou a potenciální energií integrovaný v čase“, co já vím, co to znamená. Pro nás integrální počet, pro ně elementární.

A naopak, když chtějí heptapodi definovat veličiny, jež za fundamentální považují lidé, například rychlost, používají matematiku, která je, jak mě Gary ujistil, „vysoce potrhlá“. Fyzikové nakonec dokázali rovnocennost heptapodí a lidské matematiky; jejich přístupy jsou sice téměř jeden opakem druhého, ale oba systémy popisují stejný hmotný vesmír.

Snažila jsem se probírat některými rovnicemi, se kterými přicházeli fyzikové, ale marně. Vlastně jsem nebyla s to pochopit ani význam fyzikálních veličin, jako je „akce“; nedokázala bych s

jakoukoli sebedůvěrou přemýšlet nad tím, jaký význam má, když považujeme podobnou veličinu za fundamentální. To mi však nebránilo klást si otázky formulované v termínech, které znám důvěrněji: jaký světónázor heptapodi mají, když považují Fermatův princip za nejjednodušší vysvětlení lomu světla? Jaký typ vnímání způsobuje, že minimum nebo maximum jsou jim podle všeho tak jasně zjevné?

Oči budeš mít modré po tátovi, ne po mně hnědé jako hlína. Chlapci se ti budou do očí dívat tak, jako jsem se dívala a dívám do očí tátovi já, překvapená a okouzlená tím, že se vyskytly v kombinaci s černými vlasy, stejně jako jsem to dělala a dělám já. Budeš mít hodně nápadníků.

Vzpomínám si, jak ti je patnáct, přijdeš domů po víkendu u táty, nevěřicně si budeš vybavovat, jak tě důkladně vyslyšal kvůli klukovi, se kterým zrovna chodíš. Rozvalíš se na pohovce, budeš líčit poslední tátovy prohrěšky proti zdravému rozumu. „A víš, co řek? Řek mi: „Já tyhle mladý kluky znám!““ Protočení panenek. „Jako já snad ne?“

„Tak mu to nevyčítej,“ namítnu. „Je to otec, nemůže si pomoci.“ Já jsem tě viděla, jak jsi na tom s přáteli, a tak si moc nedělám starosti, aby ti kluk nějak neublížil; kdyby něco, pravděpodobněji bude opak. Strachovat se budu spíš o něj.

„Byl by radši, kdybych byla pořád malá. Co mi narostly prsa, tak neví, jak se ke mně má chovat.“

„Ano, tahle novinka s ním docela zamávala. Dej mu čas, aby se vzpamatoval.“

„Ale mami, už to jsou roky. Jak dlouho mu to potrvá?“

„Dám ti vědět, až se s tím vypořádá můj otec.“

Při jedné lingvistické videokonferenci přišel se zajímavou otázkou Cisneros od zrcadla v Massachusetts: jsou ve větě v heptapodštině B zapsány semagramy v nějakém konkrétním pořadí?

Bylo jasné, že slovosled v heptapodštině A neznamená v podstatě nic; když jste heptapoda požádali, aby zopakoval to, co právě řekl, mohl použít právě tak stejný jako jiný slovosled, leda bychom ho výslovně požádali, ať to nedělá. Je slovosled podobně nevýznamný, pokud jde o psanou heptapodštinu B?

Dřív jsme zaměřovali pozornost jen na to, jak věta v heptapodštině B vypadá, když je úplná. Nikdo z nás při čtení vět nezaregistroval, že by existoval nějaký přednostní pořádek; dalo se v tom spletní začít prakticky kdekoli a pak sledovat, jak se části věty větví, až jste to nakonec přečetli celé. To ovšem platilo pro čtení; je to pravda, i pokud se týče psaní?

Při posledním sezení jsem Třepotala s Frkalem požádala, jestli by nám místo ukazování semagramu poté, co je hotový, mohli ukázat, jak ho píšou. Vyhověli mi. Zasadila jsem videonahrávku se sezením do přehrávače a na počítači jsem si otevřela přepis.

Vybrala jsem jeden z delších výroků. Třepotal tam říkal, že planeta heptapodů má dva měsíce, přičemž jeden je podstatně větší než ten druhý; že třemi primárními složkami jejich atmosféry jsou dusík, argon a kyslík; a že povrch planety je pokryt vodou z patnácti osmadvaceti. První slova projevu se dala doslovně přeložit jako „nerovnost velikosti skalnatá oběžnice skalnaté oběžnice vztah primárního k sekundárnímu“.

Potom jsem nahrávku přetočila tak, aby stopáž odpovídala té na přepisu. Pustila jsem nahrávku a dívala jsem se, jak se z inkoustově černého pavoučího hedvábí začíná rozbalovat síť semagramů. Když dokončil první linku, a těsně před tím, než se pustil do druhé, zastavila jsem video; na obrazovce byla vidět jediná křivolaká čára.

Když jsem první linku porovnala s úplnou větou, došlo mi, že se zapojuje do několika různých částí věty. Začala v semagramů pro „kyslík“ jako určující rys, který jej odlišuje od některých jiných prvků; potom sklouzla dolů a stal se z ní morfém pro porovnání v popisu velikosti dvou měsíců; a nakonec vyletěla jako vyklenutá páteř semagramu pro „oceán“. Přesto šlo o jedinou, souvislou linku, první

z těch, které Třepotal napsal. To znamenalo, že než heptapod začal s první čarou, nutně už věděl, jak bude rozvržena celá věta.

Další linky ve větě také procházely různými částmi věty, takže celek byl natolik propojený, že ani jednu část nešlo odstranit, aniž by se změnil ráz celé věty. Heptapodi nepíší věty jeden semagram po druhém; budují je z linek bez ohledu na jednotlivé semagramy. Podobně vysokou míru integrace jsem předtím zaznamenala jen u kaligrafických obrazců, zvláště těch, které používaly arabskou abecedu. Jenže tyto obrazce vyžadovaly od zdatných kaligrafů pečlivé předběžné plánování. Natolik složitý vzor by nikdo nedokázal vytvářet rychlostí potřebnou pro vedení rozhovoru. Aspoň by to tedy nedokázal člověk.

Kdysi jsem od jedné herečky slyšela takový vtip. Poslouchejte: „Nevím jistě, jestli jsem dost zralá na to, abych měla děti. Tak jsem se zeptala jedné známé, která je má: ‚Dejme tomu, že budu mít děti. Co kdyby vyrostly a pak mi vyčetly všechno, co v jejich životě nebude v pořádku?‘ Ona se zasmála a odpověděla mi: ‚Jak jsi přišla na to co kdyby?‘“

Můj nejoblíbenější vtip.

Seděli jsme s Garym v nevelké čínské restauraci, jedné z těch místních, kam jsme začali chodit pravidelně, abychom vypadli z tábora. Jedli jsme jako předkrm taštičky *tiao-c*, vonící vepřovým masem a sezamovým olejem. Moje oblíbené.

Jednu jsem namočila do sójové omáčky a octa. „Tak jak ti to jde s heptapodštinou B?“ zeptala jsem se.

Gary se nenápadně podíval do stropu. Snažila jsem se mu zadívat do očí, ale pořád pohledem uhýbal

„Tys to vzdal, co? Už se o to ani nepokoušíš.“

Nasadil prvotřídní výraz spráskaného psa. „Když mně prostě jazyky nejdou,“ přiznal. „Myslel jsem si, že učit se heptapodštině B bude spíš něco jako seznamovat se s matematikou, ne jako když se

učíš jinou řeč, ale kdepak. Je na mě moc cizí.“

„Jenže by to pomohlo, když se s nimi bavíš o fyzice.“

„Nejspíš, ale co se nám povedl ten průlom, vystačím si s pár frázemi.“

Vzdychla jsem si. „To prostě není fér; já zase musí přiznat, že jsem to vzdala a nesnažím se naučit matematice.“

„Takže remíza?“

„Remíza.“ Napila jsem se čaje. „Ale chtěla jsem se tě přece jen zeptat na ten Fermatův princip. Připadá mi na něm něco divného, ale nemůžu tomu přijít na kloub. Jednoduše mi to nezní jako fyzikální zákon.“

Garymu se zablýskalo v očích. „Určitě vím, o čem mluvíš.“ Přepůlil hůlkami taštičku. „Jsi zvyklá myslet na lomení jako na sled příčiny a následku: příčinou je, že se světlo dostane k hladině vody, změna směřuje pak následkem. Fermatův princip působí potrhle, protože popisuje chování světla jako cílevědomou činnost. Zní to, jako by někdo vydal paprsku světla příkázání: Čas potřebný k dosažení cíle minimalizovati nebo maximalizovati budeš.“

Zamyslela jsem se nad tím. „Pokračuj.“

„Je to starý problém filozofie fyziky. Mluví se o tom už od doby, kdy to Fermat poprvé formuloval, a to bylo někdy po roce 1600; Planck o tom napsal celé tlustospisy. Potíž je v tom, že zatímco obecná formulace fyzikálních zákonů je kauzální, variační princip jako ten Fermatův je účelný, téměř teleologický.“

„Hmm, takhle formulované to zní zajímavě. Počkej, chvílku o tom budu přemýšlet.“ Vytáhla jsem značkovač a na papírový kapesník jsem nakreslila diagram, který mi předtím Gary kreslil na tabuli. „Takže,“ přemýšlela jsem nahlas, „řekněme, že úmyslem paprsku světla je vydat se po nejrychlejší dráze. Jak toho světlo dosáhne?“

„Mno, pokud se můžu odvážit antropomorfického odhadu, světlo musí zvážit, jaké dráhy se nabízejí, a pak spočítat, jak dlouho všechny potrvají.“ Sebral ze servírovací misky poslední taštičku.

„K tomu,“ pokračovala jsem, „musí paprsek vědět, kde je jeho cíl.“

Pokud by byl cíl někde jinde, nejrychlejší dráha by byla odlišná.“

Gary znovu přikývl. „Správně; sám pojem ‚nejrychlejší dráha‘ nemá význam, pokud není specifikován cíl. A výpočet toho, jak dlouho cesta po dané dráze potrvá, vyžaduje navíc i informace o tom, co na dráze leží, například kde začíná hladina vody.“

Pořád jsem se upřeně dívala na diagram na ubrousku. „To všechno musí paprsek světla vědět předem, ještě než se dá do pohybu, že ano?“

„Takříkajíc,“ přikývl Gary. „Světlo nemůže zahájit přesun v nějakém starém směru a až potom dělat korekce dráhy, protože dráha, která by byla výsledkem takového chování, by nebyla ta nejrychlejší. Takže světlo musí všechny výpočty provést už na samotném začátku.“

Řekla jsem si v duchu: *světelný paprsek musí vědět, kde posléze skončí, ještě než se rozhodne pro dráhu, po které se vydá.* Věděla jsem, co mi to připomíná. Podívala jsem se na Garyho. „A právě tohle mi vrtalo hlavou.“

Vzpomínám si, jak ti je čtrnáct. Vyjdeš z ložnice, v ruce budeš mít notebook se spoustou graffit; děláš na nějaké školní úloze.

„Mami, jak se tomu říká, když můžou vyhrát obě strany?“

Zvednu hlavu od počítače a od přednášky, kterou píšu. „To jako myslíš oboustranně výhodnou situaci?“

„Je na to nějaký termín, nějaký matematický výraz. Pamatuješ, jak tady byl táta a vykládal o akciovém trhu? Tehdy ho použil.“

„Hmm, to mi něco připomíná, ale nemůžu se rozpomenout, jak to říkal.“

„Potřebuju to vědět. Chci ten výraz použít v písence o sociologii. Jenže dokud nevím, jak se to jmenuje, nemůžu si k tomu ani nic najít.“

„Je mi líto, ale já to nevím taky. Co kdybys zavolala tátovi?“

Podle tvého výrazu by s tím bylo víc námahy, než jsi ochotná vynaložit. V té době už s tátou nebudete vycházet moc dobře. „A

nemůžeš mu zavolat ty a zeptat se ho? Ale neříkej mu, že to je pro mě.“

„Myslím, že mu klidně můžeš zavolat sama.“

Začneš soptit. „Jéžiš, mami, co jste se s tátou rozešli, nikdo mi už pořádně nepomůže s úkolama.“

Je neskutečné, v kolika rozličných situacích mi dokážeš rozvod připomenout. „Já jsem ti s úkoly pomáhala.“

„Jo, ale to už je asi milion let, mami.“

Nechám to tak. „S tímhle bych ti pomohla, kdybych mohla, ale nevzpomínám si, jak se tomu říká.“

Naštvaně se odporoučíš k sobě do pokoje.

Při každé příležitosti jsem se cvičila v heptapodštině B, jak s ostatními lingvisty, tak sama. Čist semaziografický jazyk byla taková novinka, že to tím pádem bylo mnohem lákavější než heptapodština A, a já byla nadšená, jak se v psaní tím jazykem zlepšuji. Časem začaly mít věty, které jsem psala, pěknější tvar a byly soudržnější. Dostala jsem se do fáze, kdy mi to vycházelo líp, když jsem na to moc nemyslela. Místo abych se před psáním snažila větu pečlivě rozvrhnout, prostě jsem okamžitě začala klást linky; skoro vždy se ukázalo, že ty první jsou kompatibilní s elegantním provedením toho, co jsem se pokoušela vyjádřit. Začala se u mě vytvářet schopnost podobná té, kterou mají heptapodi.

Ještě zajímavější bylo, že heptapodština měnila moje myšlení. Myšlení u mě většinou znamenalo, že mluvím vnitřním hlasem; jak se v naší branži říká, moje myšlenky byly fonologicky šifrované. Můj vnitřní hlas běžně mluvil anglicky, ale nebylo to jednoznačně nutné. V létě po posledním ročníku střední školy jsem se dala na kurz totální výuky ruštiny; ke konci léta už jsem ruský myslela, ba se mi ruský zdály i sny. Ale vždycky to byla mluvená ruština. Různé jazyky, stejný modus: hlas promlouvající slyšitelně, ale v hlavě.

Představa, že budu myslet v lingvistickém, ale nefonologickém modu, mě od začátku fascinovala. Měla jsem kamaráda, který se

narodil neslyšícím rodičům; vyrůstal s americkou znakovou řečí a pověděl mi, že často myslí právě v ní, ne v angličtině. Často jsem si říkala, jaké asi je, když někdo má myšlenky zašifrované manuálně, jaké je uvažovat za pomoci páru rukou, ne vnitřního hlasu.

S heptapodštinou B jsem prožívala cosi právě tak cizího: moje myšlenky začaly být zašifrované graficky. Přes den jsem zažívala okamžiky podobné transu, kdy moje myšlenky už nevyjadřoval vnitřní hlas a kdy jsem místo toho viděla vnitřním zrakem semagramy, které se rozvíjely jako námraza na okně.

Čím plynňěji jsem jazyk ovládala, tím víc se semagrafické vzory objevovaly plně dotvořené, takže vyjadřovaly naráz i složité ideje.

V následku ale neprobíhaly rychleji moje myšlenkové procesy. Místo abych se v duchu řítila kupředu, mozek zaujal vyrovnanou pozici a sledoval symetrii nacházející se pod semagramy. Vypadalo to, že semagramy jsou něco více než jen jazyk; byly skoro jako mandaly. Ocitala jsem se v meditativním stavu, kdy jsem hloubala nad tím, že předpoklady a závěry jsou zaměnitelné. Nikde žádný inherentní směr, kterým by výroky byly propojené, žádná „nit“ úvah, která by probíhala po určité trase; všechny složky v aktu uvažování byly stejně výkonné, všechny měly naprosto stejnou prioritu.

Jistý zástupce ministerstva zahraničí jménem Hossner dostal za úkol stručně zpravit vědce o tom, jaký je náš vztah k heptapodům. Seděli jsme ve videokonferenční místnosti a poslouchali, jak nám dělá kázání. Náš mikrofon byl vypnutý, a tak jsme si s Garym mohli vyměňovat komentáře, aniž bychom Hossnera přerušovali. Během přednášky jsem dostala strach, aby si Gary nepoškodil oči, tak často je obracel v sloup.

„Musejí mít nějaký důvod, proč přišli z takové dálky,“ řekl diplomat a jeho hlas zněl z reproduktorů plechově. „Díky bohu to nevypadá, že by tím důvodem bylo dobývání. Ale pokud důvodem není tohle, co jím je? Jsou to prospektoři? Antropologové? Misionáři? Ať už jsou jejich pohnutky jakékoli, určitě existuje něco,

co jim můžeme nabídnout. Třeba jde o těžební práva ve sluneční soustavě. Třeba o informace o nás samotných. Třeba o možnost pronést k naší populaci kázání. Určitě ale o něco jde.

Já se na to dívám takhle: jejich pohnutkou asi nebude obchod, ale to neznamená, že s nimi obchodovat nemůžeme. Prostě potřebujeme vědět, proč tu jsou a co by od nás chtěli. Jakmile tuto informaci budeme mít, můžeme zahájit obchodní jednání.

Měl bych zdůraznit, že náš vztah s heptapody nemusí být nepřátelský. Nejde o situaci, kdy každý jejich zisk bude naší ztrátou anebo naopak. Pokud se zachováme správně, můžeme z toho vyjít vítězně jak my, tak heptapodi.“

„To jako myslíte, že to je hra s nenulovým součtem?“ řekl Gary s hranou nevěřičností. „No to mě podrž.“

„Hra s nenulovým součtem.“

„Cože?“ Hodíš tam zpátečku a vyjdeš zase ze svého pokoje ven.

„Když získají obě strany. Zrovna jsem si na to vzpomněla, říká se tomu hra s nenulovým součtem.“

„To je ono!“ vybafneš a zapíšeš si to do notebooku. „Díky, mami!“

„Takže jsem to nakonec věděla,“ dodám já. „Po všech těch letech s tvým otcem se něco uchytil muselo.“

„Já věděla, že to budeš vědět,“ prohlásíš. Nečekaně a krátce mě obejměš a z vlasů ti zavoní po jablíčkách. „Ty jsi ta nejlepší.“

„Louiso?“

„Hmm? Promiň, zamyslela jsem se. Co jsi říkal?“

„Ptal jsem se, co si myslíš tady o panu Hossnerovi.“

„Radši ne.“

„O tohle jsem se taky snažil: nevšímat si vlády, zkusit, jestli to přejde samo. Nepřešlo.“

Jako na potvrzení toho Hossner dál žvanil: „Vaším nejbezprostřednějším úkolem je znovu se zamyslet nad tím, co jste

dosud zjistili. Hledejte cokoli, co by nám mohlo pomoci. Nenašel se nějaký náznak toho, o co heptapodům jde? Nebo čeho si cení?“

„Jejda, nás nikdy nenapadlo hledat zrovna tyhle věci,“ řekla jsem. „Hned se na to vrhneme, pane.“

„Smutné je, že právě tohle budeme muset udělat,“ řekl Gary.

„Nějaké dotazy?“ povídá Hossner.

Ozval se Burghart, lingvista od zrcadla ve Fort Worthu: „Probírali jsme to s heptapody už mnohokrát. Stále tvrdí, že sem přišli pozorovat, a trvají na tom, že informace nejsou předmětem výměny.“

„Chtějí, abychom si právě tohle mysleli,“ na to Hossner. „A přemýšlejte, jak by to mohla být pravda? Víím, že heptapodi s námi sem tam na kratší chvíli přestali mluvit. Možná to od nich je taktický manévr. Kdybychom zítra přestali mluvit my s nimi...“

„Kdyby říkal něco zajímavého, probud' mě,“ prohlásil Gary.

„Zrovna jsem tě chtěla požádat o totéž.“

Ten den, kdy mi Gary vysvětlil Fermatův princip, také uvedl, že skoro každý fyzikální zákon jde vyjádřit jako variační princip. Když ale lidé přemýšlejí o fyzikálních zákonech, raději s nimi pracují v jejich kauzální formulaci. To jsem chápala: všechny fyzikální veličiny, které lidem připadají intuitivní, třeba kinetická energie nebo zrychlení, jsou vlastnostmi nějakého předmětu v daném okamžiku v čase. A to vše vede ke chronologickému, kauzálnímu výkladu událostí: jeden okamžik pramení z jiného, příčiny a důsledky vytvářejí řetězovou reakci, která roste z minulosti do budoucnosti.

Naproti tomu fyzikální veličiny, které připadají intuitivní heptapodům, jako je „akce“ a další věci definované integrálním počtem, mají význam jen v časovém úseku. A to potom vede k teleologickému výkladu událostí: když vidíme události v časovém úseku, chápeme, že tu byl nějaký požadavek, který bylo třeba uspokojit, že tu byl cíl minimalizovat nebo maximalizovat. A abychom tomu cíli dostáli, musíme znát počáteční i konečný stav;

potřebujeme znalost následků ještě před tím, než lze spustit příčiny.
A i já jsem to chápala stále víc.

„Proč?“ zeptáš se znovu. Budou ti tři.

„Protože je čas jít na kutě,“ zopakují já. Už jsme se dopracovali k tomu, že jsi vykoupaná a v pyžámku, ale dál to nejde.

„Ale mně se nechce spát,“ začneš kňourat. Budeš stát u knihovny a vytahovat ven video, na které se chceš podívat: tvoje poslední diverzní taktika, jak se vyhnout odchodu do postele.

„Na tom nesejde: i tak musíš na kutě.“

„Ale proč?“

„Protože jsem máma a protože to říkám.“

Vážně řeknu právě tohle? Proboha, buďte někdo tak hodný a zastřelte mě.

Zvednu tě a ponesu tě v podpaží do postýlky, ty budeš celou tu dobu žalostně kvílet, ale já se budu starat jen o své vlastní trápení. Jako dítě jsem se zaříkala, že až budu matkou, budu dítěti odpovídat rozumně, že s ním budu jednat jako s inteligentním, myslícím jedincem, ale kdeže: měním se ve svou matku. Ať se s tím peru, jak jen chci, kloužu potom dlouhým, děsným svahu a nejde to zastavit.

Je skutečně možné znát budoucnost? Ne ji jen prostě odhadovat; je možné *vědět*, co se stane, naprosto jistě a do konkrétních podrobností? Gary mi jednou pověděl, že základní fyzikální zákony jsou časově symetrické, že není žádný fyzikální rozdíl mezi minulostí a budoucností. Na to by někdo mohl říct: „Ano, teoreticky.“ Ale v praxi by většina lidí odpověděla záporně, kvůli svobodné vůli.

Ráda si tu námitku představuji jako borgesovský děj: představte si osobu, která stojí před *Knihou věků*, kronikou zaznamenávající všechny události minulé i budoucí. Text byl sice oproti kompletnímu vydání fotograficky zmenšen, ale i tak je to obrovská bichle. S lupou v ruce listuje stránkami tenkými jako papírový ubrousek, až najde příběh svého života. Najde pasáž, která popisuje, jak si listuje v *Knize*

věků, a pak přeskočí k dalšímu sloupci textu, kde se podrobně líčí, co bude ten den ještě dělat: podle informací z *Knihy věků* vsadí sto dolarů na dostihového koně jménem *Čert to vem* a vyhraje dvacetinásobek.

Už dříve ji napadlo na něj vsadit, jenže je dost paličatá a teď se rozhodne, že na koníčky přestane sázet úplně.

A v tom je ten zádrhel. *Knihy věků* se nemůže mýlit; celý scénář je přece založen na předpokladu, že ta osoba pozná skutečnou budoucnost, ne jen nějakou potenciální. Kdyby to byla starořecká báje, všechny okolnosti by se spikly tak, aby přes všechnu snahu musela odehrát to, co je jejím osudem, jenže v bájích jsou proroctví chronicky mlhavá; zato *Knihy věků* je zcela konkrétní a neexistuje způsob, jak tu osobu přinutit, aby uvedeným způsobem vsadila na onoho koně. Výsledkem je kontradikce: *Knihy věků* musí mít z definice pravdu; přesto bez ohledu na to, jakou její činnost *Knihy věků* popíše, se ona může rozhodnout pro něco jiného. Jak lze tyto dva fakty sladit?

Obvyklá odpověď zní, že to nejde. Tlustospis, jako je *Knihy věků*, je logicky nemožný, a to právě z toho důvodu, že jeho samotná existence by způsobila zmíněnou kontradikci. A nebo, abychom byli velkorysí, lze říci, že *Knihy věků* by existovat mohla, ale jen pokud by nebyla přístupná čtenářům: byla by umístěna ve zvláštním oddělení, do kterého nikdo nesmí.

Existence svobodné vůle znamená, že nemůžeme znát budoucnost. A to, že svobodná vůle existuje, víme, protože s ní máme přímou zkušenost. Volní rozhodnutí jsou neoddělitelnou součástí vědomí.

Anebo ne? Co když tu osobu znalost budoucnosti změní? Co když to v ní vyvolá pocit naléhavosti, pocit povinností jednat přesně tak, jak ví, že jednat bude?

Den nato jsem se před odchodem ještě stavila u Garyho v pracovně. „Balím to. Nechtěl jsi jít někam na žvanec?“

„Jasně, jenom chvilku počkej,“ odpověděl. Vypnul počítač a posbíral si nějaké papíry. Potom ke mně zvedl hlavu. „Hele, a nechceš jít dneska na večeři ke mně? Uvařím něco.“

Pochybovačně jsem se na něj podívala. „Ty umíš vařit?“

„Jenom jedno jídlo,“ přiznal se. „Ale zato dobře.“

„Jasně,“ přikývla jsem. „Beru.“

„Paráda. Jenom musíme jít nakoupit ingredience.“

„Nedělej si kvůli mně žádné...“

„Po cestě je obchod. Zabere to jenom minutku.“

Jeli jsme každý svým autem, já za ním. Skoro se mi ztratil, když nečekaně zabočil na jedno parkoviště. Bylo před lahůdkářstvím, ne moc velkým, ale zato luxusním; ve vysokých skleněných nádobách byly spousty dovozových lahůdek, na nerezových regálech ležely speciální kuchyňské potřeby.

Doprovodila jsem Garyho pro čerstvou bazalku, rajčata, česnek alinguini. „Vedle je rybí trh, nakoupíme tam čerstvé mušle,“ povídá.

„To zní skvěle.“ Prošli jsme kolem oddělení s kuchyňskými potřebami. Přeskakovala jsem pohledem po poličkách: mlýnky na pepř, lisy na česnek, salátové kleště. Zastavila jsem se u dřevěné mísy na salát.

Když ti jsou tři, stáhneš z kuchyňské linky utěrku a s ní si tuhle salátovou mísu shodíš na hlavu. Natáhnu se po ní, ale nechytím ji. Kraj mísy ti trochu rozsekne čelo až pod vlasy, bude na to potřeba jeden steh. S otcem tě budeme objímat, ty budeš brečet celá pokecaná dresinkem, čekání na sanitku bude trvat hodiny.

Natáhla jsem ruku a sundala jsem mísu z regálu. Pohyb mi nepřipadal, jako by mě k němu něco přinutilo. Spíš se mi zdál být stejně nutkavý, jako když jsem se pokusila tamtu mísu chytit, aby na tebe nespada: instinkt, kterému mi připadalo správné vyhovět.

„Takováhle salátová mísa by se mi hodila.“

Gary se na mísu podíval a pak na souhlas přikývl. „No vidíš, jak se to hodilo, že jsem se musel stavit v obchodě.“

„Ano, hodilo.“ Stoupli jsme si do fronty a zaplatili jsme oba za

nákup.

Vezměte si větu „Králík je připraven k jídlu“. Vyložte si „králíka“ jako objekt činnosti „jíst“, a bude se jednat o oznámení, že za chvíli dostanete navečeřet. Když si „králíka“ vyložíte jako subjekt činnosti „jíst“, může to znamenat, že hlodavec se bez problémů může pustit do žrádla. A ty dva projevy jsou velmi odlišné; ba co víc, pokud je králík domácím mazlíčkem a v domácnosti je citově založená holčička, můžou se dokonce navzájem vylučovat. Přesto jsou oba výklady rozumné; jen kontext určí, co věta znamenala.

A teď si vezměte ten jev, při kterém světlo dopadne v jistém úhlu na vodu a potom skrz ni prochází v jiném úhlu. Vysvětlete to tak, že rozdíl v indexu lomu přiměhl světlo, aby změnilo směr, a tím uvidíte svět tak, jak jej vidí lidé. Když to ale vysvětlíte tím, že světlo minimalizuje čas nutný pro cestu k cíli, uvidíte svět tak, jak jej vidí heptapodi. Dva velice odlišné výklady.

Hmotný vesmír, to je jazyk s naprosto význačnou gramatikou. Každá reálná událost je výrok, který lze rozebrat dvěma rozdílnými způsoby, jedním kauzálním a druhým teleologickým, oba jsou rozumné a ani jeden nelze zavrhnout bez ohledu na to, kolik kontextu je k dispozici.

Když se u předků lidí a heptapodů poprvé objevila jiskra vědomí, ti i oni vnímali stejný hmotný svět, ale svoje vjemy vyhodnotili odlišně; světonázory, které z toho posléze vznikly, byly výsledkem toho rozdílu. Lidé si opatřili sekvenční modus vědomí, zatímco heptapodi simultánní modus vědomí. My události prožíváme v posloupnosti a jejich vztah chápeme jako příčinu a následek. Oni prožívají všechny události naráz a vnímají účel, který se skrývá pod nimi. Minimalizující, maximalizující účel.

Neustále se mi vrací sen o tvé smrti. V tom snu lezu na skálu já – já, dovedeš si to představit? – a tobě jsou tři roky a neseš se v nějakém batohu na mých zádech. Jsme jen kousek pod římsou, na

keré bychom si odpočinuly, a ty se nemůžeš dočkat, kdy se tam už vyšplhám. Začneš se soukat ven z batohu; přikážu ti, abys toho nechala, ale ty na mě samozřejmě nic nedáš. Cítím, jak se tvoje váha přesouvá z jedné strany batohu na druhou; potom ucítím na rameni tvou levou nohu a potom i pravou. Řvu na tebe, ale nemůžu se pustit rukou a sáhnout po tobě. Vidím zvlněný vzorek na podrážkách tvých tenisek, potom zahlédnu, jak ti pod jednou botou povolila tenká vrstva kamene. Kloužeš kolem mě a já nemůžu pohnout ani svalem. Dívám se dolů a vidím, jak mizíš a zmenšuješ se.

A pak jsem zničehonic v márnici. Zřízenec ti odkryje tvář a já vidím, že ti je pětadvacet.

„Je ti něco?“

Seděla jsem opřená na posteli; jak jsem sebou začala zmítat, vzbudila jsem Garyho. „Jsem v pořádku. Jenom jsem se polekala, protože jsem chvíli nevěděla, kde jsem.“

„Můžeme příště zůstat u tebe,“ navrhl ospale.

Políbila jsem ho. „To nic, u tebe je to bezva.“ Přitulili jsme se k sobě, já měla záda u jeho prsou, zase jsme usnuli.

Když ti jsou tři a jdeme do strmých točitých schodů, budu tě mimořádně pevně držet za ruku. Ty se ode mě odtáhneš. „Já sama,“ řekneš paličatě a pak poodejdeš kus ode mě, abys mi to předvedla, a já si vzpomenu na ten sen. Scénu si zopakujeme za tvé dětství nespočetněkrát. Skoro bych řekla, že vzhledem ke tvé paličaté nátuře právě moje snahy tě chránit u tebe vytvoří zálibu v lezení: nejdřív na prolézačku na dětském hřišti, pak na stromy v zeleném pásu kolem naší čtvrti, na umělé stěny v lezeckém klubu a nakonec i na skalní stěny v rezervacích.

Dokončila jsem poslední kořen do věty, odložila jsem křidu a posadila se za psací stůl. Opřela jsem se a prohlížela jsem si obrovitou větu v heptapodštině B, kterou jsem napsala a která pokrývala celou tabuli. Patřilo k ní několik složitých vedlejších vět a mně se je všechny povedlo docela pěkně integrovat.

Když jsem se dívala na takovéhle věty, docela jsem chápala, proč si heptapodi opatřili semaziografický systém zápisu, jako je heptapodština B; pro druh se simultánním modem vědomí je vhodnější. Mluvený projev je pro ně překážka, protože vyžaduje, aby jedno slovo sekvenčně následovalo za druhým. Zato při psaní je každý symbol na stránce viditelný simultánně. Proč šněrovat psaný projev do glotografické svěrací kazajky, proč chtít, aby byl stejně sekvenční jako projev mluvený? To by je nikdy ani nenapadlo. Semaziografický zápis přirozeně využívá dvourozměrnosti stránky; místo aby dávkoval morfémy po jednom, předkládá naráz celou stranu plnou morfémů.

A teď, když mě heptapodština B seznámila se simultánním modem vědomí, jsem pochopila racionální základ gramatiky heptapodštiny A: co moje sekvenční myšlení vnímalo jako nepotřebně spleť, to jsem nyní chápala jako snahu poskytnout flexibilitu uvnitř omezení daných sekvenčním mluveným projevem. Následkem toho jsem dokázala používat heptapodštinu A snáz, i když i tak to byla jen chabá náhražka za heptapodštinu B.

Ozvalo se zaklepání na dveře a pak dovnitř strčil hlavu Gary. „Za chvíli tu bude plukovník Weber.“

Zašklebila jsem se. „Tak jo.“ Weber se chtěl zúčastnit sezení s Třepotalem a Frkalem; já měla tlumočit; na tu práci nemám kvalifikaci a nesnáším ji.

Gary vešel dovnitř a zavřel za sebou. Vytáhl mě ze židle a políbil mě.

Usmála jsem se. „Snažíš se mi zlepšit náladu, než sem přijde?“

„Ne, snažím se ji vylepšit sobě.“

„Tebe nikdy nezajímaly nějaké povídačky s heptapody, co? Na tomhle projektu jsi začal dělat jenom proto, abys mě dostal do postele.“

„Jak ty do mě vidíš...“

Podívala jsem se mu do očí. „To si teda piš.“

Vzpomínám si, jak ti bude jeden měsíc a já se ve dvě v noci vypořádám z postele tě nakojit. U tebe v pokojíčku se bude vznášet ta „kojenecká vůně“ z plínek a krému proti opruzeninám a zásypu, z koše na plínky v koutě bude vycházet slabý čpavkovitý pach. Nakloním se nad postýlku, ty budeš vrískat, já tě zvednu, posadím se do houpacího křesla a dám ti napít.

Etymologii slova „nemluvně“ není potřeba vysvětlovat, ale ty budeš dokonale s to říct aspoň jedno: „já chudinka“, a budeš to opakovat bez ustání a bez zaváhání. Musím obdivovat, s jak naprostým odevzdáním se toho výroku budeš držet; když budeš plakat, stane se z tebe ztělesnění vzteku a do vyjádření toho pocitu vložíš všechny buňky v těle do poslední. Zvláštní. Když jsi klidná, jako bys vyzařovala světlo, a kdyby tě někdo v takové chvíli chtěl namalovat, nedala bych jinak, než aby přimalovali svatozář. Zato když jsi nešťastná, stane se z tebe klakson vyrobený k tomu, aby vysílal hluk; tvým portrétem by mohl být třeba požární alarm.

V téhle fázi života pro tebe nebude existovat minulost ani budoucnost; dokud ti nedám prs, nebudeš si pamatovat ani minulou spokojenost, ani budoucí očekávání nebo úlevu. A jakmile začneš pít, všechno se obrátí a celý svět bude, jak má být. TEĎ je jediný okamžik, který vnímáš; budeš žít v přítomném čase. V mnoha ohledech to je záviděníhodný stav.

Heptapodi nejsou ani svobodní, ani vázaní nutností v tom smyslu, který těm pojmům dáváme my; nejednají podle vlastní vůle, ale nejsou ani bezmocné mechanismy. Modus heptapodího vědomí se odlišuje nejen tím, že jejich činy koincidují s událostmi zapsanými v dějinách, ale také tím, že jejich pohnutky koincidují s účelem dějin. Jednají proto, aby vytvářeli budoucnost, aby znovu odehráli chronologii.

Svoboda není iluze; v kontextu sekvenčního vědomí je dokonale skutečná. V kontextu simultánního vědomí svoboda nemá význam, ale zároveň je bez významu i donucení; prostě jde o odlišný kontext, přičemž jeden není rozumnější než druhý. Je to jako ten slavný

zrakový klam s kresbou, na níž je buď půvabná mladá žena, která odvrací od diváka tvář, anebo ježibaba s bradavicí na nose, která má bradu skloněnou až na prsa. Neexistuje žádný „správný“ výklad; oba jsou stejně rozumné. Oba najednou však nemůžete vidět.

A podobně i znalost budoucnosti se neslučuje se svobodnou vůlí. To, díky čemu mohu uplatňovat svou svobodu rozhodování, je zároveň tím, co mi znemožňuje znát budoucnost. A naopak, teď, když znám budoucnost, nikdy nebudu jednat proti ní, a stejně tak druhým nikdy neřeknu, co vím: kdo zná budoucnost, nemluví o ní. Kdo četl *Knihu věků*, nikdy to nepřizná.

Zapnula jsem video a vložila nahrávku sezení u zrcadla ve Fort Worthu. Nějaký diplomat vedl jednání s tamními heptapody a Burghart tlumočil.

Vyjednavač popisoval lidské mravní zásady a snažil se vytvořit nějaké základy pro vysvětlení pojmu altruismu. Bylo mi jasné, že heptapodi dobře vědí, jak rozhovor dopadne, ale i tak se do něj nadšeně zapojili.

Kdybych to měla popsat nějaké osobě, která to ještě neví, ta osoba by se třeba zeptala, proč heptapodi vůbec používají nějaký jazyk, když tak jako tak znají všech no, co kdy řeknou nebo uslyší? Rozumná otázka. Jenže jazyk neslouží jen ke komunikaci: je to také forma činu. Podle teorie řečového aktu jsou všechny výroky jako „Jste zatčen“, „Křtím tuto loď“ nebo „Slibuji“ performativní: mluvčí může provést čin jedině tak, že ta slova pronese. A u takových činů předběžné vědomí toho, co bude řečeno, nemění vůbec nic. Všichni svatebčané očekávají slova „Prohlašuji vás za muže a ženu“, ale dokud je oddávající skutečně nepronese, obřad není platný. Co se týče performativního jazyka, říct rovná se udělat.

A u heptapodů je veškerý jazyk performativní. Místo aby používali jazyk k informování, používají ho k aktualizaci. Jistěže dopředu vědí, co budou ve kterém rozhovoru říkat, ale aby toto jejich vědění bylo skutečné, rozhovor se musí uskutečnit.

„Nejdřív Zlatovláska okusila z misky táty medvěda, ale ta byla plná růžičkové kapusty, kterou nesnášela.“

Zasměješ se. „Ne, tak to není!“ Budeme sedět vedle sebe na pohovce, tenkou, předraženou dětskou knížku budeme mít rozloženou na kolenou.

Budu číst dál. „Pak Zlatovláska okusila z misky mámy medvědice, jenže ta zase byla plná špenátu a ten taky nemohla vystát.“

Položíš ruku na stránku knihy, abych nemohla číst dál. „Musíš to číst, jak to je!“

„Však já to přesně tak čtu,“ řeknu hlasem neviňátka.

„Ne, nečteš. Takhle to v pohádce není.“

„Když víš dopředu, jak to v pohádce je, proč potřebuješ, abych ti to četla?“

„Protože to chci slyšet!“

Klimatizace ve Weberově kanceláři mi skoro vynahrazovala fakt, že s ním musím mluvit.

„Mají zájem o určitou výměnu,“ vysvětlila jsem mu, „ale není to obchod. Prostě my dáme něco jim a oni pak dají něco na oplátku nám. Ani jedna strana nepoví té druhé předem, co jí dá.“

Plukovník Weber sotva znatelně nakrčil obočí. „Chcete říct, že si chtěj vyměnit dárky?“

Věděla jsem, co musím říct. „Neměli bychom to brát jako obdarovávání. Nevíme, jestli si heptapodi podobnou transakci spojují s něčím podobným jako my dárky.“

„A můžeme...“ pátral po tom pravém výrazu, „můžeme trousit narážky o tom, jaký dárek chceme?“

„Oni sami to při podobném typu transakce nedělají. Zeptala jsem se jich, jestli máme vznést nějaký požadavek, a oni řekli, že můžeme, ale tím je nepřimějeme, aby nám řekli, co nám dají.“ Najednou jsem se rozpomněla, že morfologickým příbuzným adjektiva performativní je „performance“, slovo, kterým můžeme popsat i to,

když vedeme konverzaci a přitom víme, co bude řečeno: je to jako vystupovat v divadelní hře.

„Ale bude tím pravděpodobnější, že nám dají to, o co žádáme?“ zeptal se plukovník Weber. O scénáři neměl nejmenšího tušení, a přece se jeho odpovědi dokonale shodovaly s přidělenými replikami.

„To nemůžeme vědět,“ řekla jsem. „Já o tom pochybuji, protože jejich zvyklosti takové nejsou.“

„A když my něco darujeme první, ovlivní hodnota našeho daru hodnotu toho jejich?“ On improvizoval, zato já jsem na tohle jediné a neopakovatelné představení cvičila.

„Ne. Pokud víme, hodnota vyměňovaných položek je nepodstatná.“

„Kdyby to jen podobně brali moji příbuzní,“ ucedil sarkasticky Gary.

Sledovala jsem, jak se po něm plukovník Weber podíval. „Zjistil jste při debatách o fyzice něco nového?“ zeptal se přesně podle scénáře.

„Jestli tím myslíte nějaké informace, které jsou nové pro lidstvo, tak ne,“ na to Gary. „Heptapodi se pořád drží stejné rutiny. Když jim něco předvedeme, ukážou nám, jak to formulují, ale sami nenavrhnou nic a nezodpovídají dotazy na to, co vědí.“

Výrok, který byl v kontextu lidského diskurzu spontánní a komunikativní, se viděn ve světle heptapodštiny B stával rituálním přednesem.

Weber se zamračil. „No dobrá, uvidíme, jak se na to bude tvářit ministerstvo zahraničí. Třeba zařídíme nějaký obdarovávací obřad.“

Stejně jako reálné události, jež mají jeden kauzální a jeden teleologický výklad, se dvěma způsoby dá vyložit i každý jazykový akt: buď jako předání informací, anebo jako realizace plánu.

„To je myslím dobrý nápad, pane plukovníku,“ přikývla jsem.

Byl to dvojsmysl, ale pro většinu lidí neviditelný. Soukromý vtip; nechtějte po mně, abych vám ho objasňovala.

Jsem sice zběhlá v heptapodštině B, ale vím, že nevnímám svět jako heptapod. Moje myšlení se utvořilo v kadlubu lidských, sekvenčních jazyků, takže i kdybych se do mimolidského jazyka ponořila sebevíc, nedá se to úplně přeformovat. Můj světonázor je směsice lidského a heptapodího.

Než jsem se naučila myslet v heptapodštině B, moje vzpomínky narůstaly jako sloupek cigaretového popela, pod nímž je nepatrná vrstvička spalování, totiž moje vědomí, jež vyznačuje sekvenční přítomnost. Poté, co jsem se naučila heptapodštině B, začaly nové vzpomínky padat na místa jako titánské kvádry, každý kvádr měřil celé roky, a i když nepřicházely v posloupnosti a nedopadaly přiléhavě, přesto brzy vytvořily období pěti desítek let. Jedná se o období, ve kterém jsem znala heptapodštinu B dost dobře na to, abych v ní dokázala myslet, počínaje mými pohovory s Třepotalem a Frkalem a konče mojí smrtí.

Obyčejně ovlivňuje heptapodština B jen mou paměť: moje vědomí se plazí podél ní stejně jako předtím, zářivá vrstvička lezoucí v čase vpřed, ale rozdíl je v tom, že popel paměti leží stejně tak ve předu jako vzadu: žádné skutečné hoření neprobíhá. Občas mám ale záblesky, kdy heptapodština B skutečně převládne, a pak vnímám minulost i budoucnost najednou; moje vědomí se stane půl století dlouhým uhlíkem hořícím mimo čas. Vnímám – jen v těch záblescích – celou tu epochu jako simultánní. Je to období zabírající zbytek mého života a úplně celý tvůj život.

Napsala jsem semagramy pro „proces tvořit konečný bod včetně my“, což znamená „tak začneme“. Frkal odpověděl kladně a prezentace začala. Druhá obrazovka, kterou dodali heptapodi, začala ukazovat sled obrazů složených ze semagramů a rovnic a jedna z našich videoobrazovek dělala totéž.

Už druhá „výměna dárků“, u které jsem byla, celkem osmá – a poslední, jak jsem věděla. Ve stanu se zrcadlem bylo nabit; byl tu i Burghart z Fort Worthu, taky Gary a jeden jaderný fyzik, různí

biologové, antropologové, vojenští šéfové a diplomati. Naštěstí tu už postavili klimatizaci, aby se ochladilo. Později si znovu pustíme nahrávky, abychom zjistili, v čem přesně spočíval „dar“ od heptapodů. Naším darem byla prezentace jeskynních maleb z Lascaux.

Všichni jsme se shlukli kolem druhé heptapodí obrazovky, pozorovali střídající se obrazy a snažili se pochopit, co asi znamenají. „Předběžné odhady?“ zeptal se plukovník Weber.

„Nic nám nevracejí,“ ozval se Burghart. Při minulé výměně nám heptapodi poskytli informace o nás samotných, které jsme jim předtím pověděli. Zamini to našťvalo, ale neměli jsme žádné důvody brát to jako urážku: pravděpodobně to jen znamenalo, že hodnota vyměňovaného při těchto transakcích opravdu nehraje roli. Nevylučovalo to, že nám heptapodi dají třeba vesmírný pohon, studenou fúzi nebo jiný zázrak, po kterém prahneme.

„Vypadá to na anorganickou chemii,“ řekl ten jaderný fyzik a ukázal na jednu rovnici, dřív než ji nahradilo něco dalšího.

Gary přikývl. „Mohla by to být materiálová technologie?“ řekl.

„Třeba jsme s tím konečně pohnuli,“ dodal plukovník Weber.

„Já chci vidět víc obrázků zvířátek,“ špitla jsem tak, aby mě slyšel jen Gary, a našpulila jsem pusku jako děcko. Usmál se a dloubl do mě loktem. Byla to ale pravda, potěšilo by mě, kdyby nám heptapodi udělali další přednášku ze xenobiologie, jako při dvou minulých výměnách; podle nich byli lidé podobnější heptapodům než jakýkoli jiný druh, který heptapodi dosud potkali. Anebo další přednášku o heptapodích dějinách; ty sice byly na pohled plné nelogičností, ale i tak zajímavé. Nechtěla jsem, aby nám heptapodi dali novou technologii, protože jsem nechtěla vidět, co by s ní provedly naše vlády.

Při výměně informací jsem pozorovala Frkala a hledala jakékoli anomální chování. Jako obvykle stál a skoro se nehýbal; nespátřila jsem žádné náznaky toho, co se zakrátko stane.

Asi po minutě heptapodí obrazovka zhasla a minutu nato i ta

naše. Gary a většina ostatních vědců se shlukli kolem maličké videoobrazovky, na které si přehrávali heptapodí prezentaci. Slyšela jsem je, jaksi povídají o tom, že bude potřeba povolát odborníka na fyziku pevných látek.

Plukovník Weber se otočil k nám. „Vy dva,“ ukázal na mě a pak na Burgharta, „naplánujte dobu a místo další výměny.“ Potom šel k ostatním, k obrazovce se záznamem.

„Už se na tom dělá,“ odpověděla jsem. Pak jsem se zeptala Burgharta: „Ujmeš se role hostitele, anebo mám já?“

Věděla jsem, že Burghart si osvojil podobnou zběhlost v heptapodštině B jako já. „Je to tvoje zrcadlo,“ povídá. „Do toho.“

Posadila jsem se k přenosovému počítači. „Vsadím se, že když jsi byl na postgraduálu, ani ve snu tě nenapadlo, že skončíš jako armádní tlumočnick.“

„Tak to si teda piš,“ ucedil. „Skoro tomu nedokážu věřit ani teď.“ Všechno, co jsme si říkali, znělo jako promyšleně nicneříkající řeči mezi dvěma špiony, kteří se potkají na veřejnosti, ale rozhodně neporuší svoje krytí.

Napsala jsem semagramy pro „místo výměna-hovor včetně my“ a doplnila projektivní modulaci.

Frkal napsal odpověď. To byla moje narážka, abych se zakabonila, a Burghart byl na řadě s dotazem: „Co tím myslíš?“ Pronesl tu repliku bezchybně.

Napsala jsem žádost o objasnění; Frkal zopakoval tutéž odpověď. Potom jsem se dívala, jak klouže pryč z místnosti. Za chvíli se za tímhle jednáním naší hry zatáhne opona.

Plukovník Weber přišel k nám. „Co se děje? Kam to šlo?“

„Říká, že heptapodi teď odejdou,“ já na to. „Nejen on. Všichni.“

„Hned ho zavolejte zpátky. Zeptejte se, co to znamená.“

„Hmm, obávám se, že Frkal u sebe nemá pager.“

Obraz místnosti v zrcadle zmizel tak náhle, že mi trvalo nějaký čas, než jsem rozeznala, co vidím místo něj: protější stěnu stanu se zrcadlem. Zrcadlo naprosto zprůhlednělo. Hovor u obrazovky se

záznamem utichl.

„Co se to sakra děje?“ vybafl plukovník Weber.

Gary došel k zrcadlu a pak je obešel na druhou stranu. Jednou rukou vzadu sáhl na jeho povrch; uviděla jsem bledé ovály na místech, kde se jej dotkla břicha prstů. „Myslím, že jsme právě na dálku viděli ukázkou transmutace,“ řekl.

Uslyšela jsem hlučné dupání na suché trávě. Do stanu vtrhl nějaký voják, po tom úprku sotva popadal dech a v ruce měl velikánskou vysílačku. „Pane plukovníku, zpráva od...“

Weber mu vysílačku vyrval z ruky.

Vzpomínám si, jaké bude dívat se na tebe, až ti bude jeden den. Tvůj otec odejde na chvíli do nemocniční restaurace a ty budeš ležet v kolébce a já se k tobě budu sklánět.

Bude to krátce po porodu a já se budu pořád cítit jako vyždímaný ručník. Ty mi budeš připadat nepatřičně maličká, zvlášť když uvážím, jak obrovitánská jsem si připadala v těhotenství. Byla bych přísahala, že tam je místo pro někoho mnohem většího a mohutnějšího, než jsi ty. Ruce a nohy budeš mít dlouhé a hubené, ještě ne baculaté. Obličejík budeš mít pořád rudý a vyzáblý, napuchlá víčka budeš pevně svírat: skřítkovská fáze, která předchází fázi andělíčka prdeláčka.

Přejezu ti prstem po břichu a budu žasnout, jak zvláštěně hebkou máš kůži, a napadne mě, jestli ti ji i hedvábí neodře jako pytlovina. Pak se zavrtíš, zkroutíš celé tělo a začneš trčít nohy, jednu po druhé, a já ten pohyb poznám, podobné jsi dělala ve mně hodněkrát. Tak *takhte* to vypadá.

Ten důkaz jedinečnosti pouta mezi matkou a dcerou mě nadchne, nemluvě o jistotě, že jsi ta, kterou jsem nosila. I kdybych tě ještě nikdy neviděla, dokázala bych tě rozpoznat mezi mořem nemluvnat: Tohle ne. Tohle taky ne. Počkat, támhleto je.

Ano, to je ona. Je moje.

Po poslední „výměně darů“ jsme už heptapody nikdy nespatriili. Jejich zrcadla průhledněla jedno po druhém, všude na světě, jejich lodě opouštěly oběžnou dráhu. Následný rozbor zrcadel ukáže jen to, že se jedná o vrstvy taveného kysličníku křemičitého, naprosto inertní. Informace z poslední výměny darů popisovala novou skupinu supravodivých materiálů, jenže později se ukázalo, že šlo jen o kopii výzkumu, který právě završili v Japonsku: nic, co by lidstvo i tak nevědělo.

Nikdy jsme se nedozvěděli, proč heptapodi odletěli a zrovna tak co je sem přivedlo anebo proč se chovali, jak se chovali. Ani moje nové vědomí neposkytovalo podobné znalosti; chování heptapodů bylo pravděpodobně vysvětlitelné i ze sekvenčního hlediska, jenže my jsme to vysvětlení nikdy nenašli.

Ráda bych prožila ještě víc heptapodího pohledu na svět, ráda bych se cítila jako oni. Pak bych se snad uměla plně ponořit do nezbytnosti událostí, jako to bezpochyby dělají oni, místo abych se po zbytek života jen brodila v jejich zpěněném příboji. Jenže to se už nikdy nestane. Dál se budu cvičit v heptapodích jazycích, stejně jako ostatní lingvisté z týmů od zrcadel, ale nikdo z nás nikdy nepokročí dál, než se nám povedlo, když tu byli heptapodi.

Práce s heptapody mi změnila život. Seznámila jsem se s tvým otcem a naučila jsem se heptapodštině B. Obě ty věci mi umožnily, že tě znám už teď, tady v patiu za měsíční noci. Posléze, za mnoho let, budu bez tvého otce a bez tebe. Z téhle chvíle mi zbude jen heptapodština. A tak si všeho pozorně všímám a nevynechám jedinou podrobnost.

Od počátku jsem věděla, co je mým cílem, a podle toho jsem vybrala dráhu. Ale k čemu se pohybuji, ke krajní radosti, anebo ke krajní bolesti? Dosáhnu minima, anebo maxima?

Na tohle všechno myslím, když se mě tvůj otec zeptá: „Co kdybychom spolu měli dítě?“ A já se usměju a řeknu „Ano“ a vymaním se z jeho objetí a vezmeme se za ruce a jdeme se dovnitř milovat, jdeme počít tebe.